

Eindnotitie

Scenario's voor culturele metropoolvorming

Gemeenten Den Haag en Rotterdam

6 juli 2011

2010-107 RP 06

Sarphatistraat 650
1018 AV Amsterdam

T +31 (0)20 550 20 20
F +31 (0)20 550 20 22

consult@LAGroup.nl
www.LAGroup.nl

Inhoud

	Samenvatting	3
1	Inleiding	8
1.1	Aanleiding	8
1.2	Vraagstelling	8
2	Inventarisatie van de culturele infrastructuur	10
2.1	Hoe is inventarisatie gemaakt?	10
2.2	Resultaten van de inventarisatie	11
2.3	Conclusies	12
3	Resultaten enquête	15
3.1	Samenwerking tussen Rotterdamse en Haagse instellingen	15
3.2	Doelgroepen en geografische afkomst van het bezoek	16
3.3	Conclusies	17
4	Scenario's voor culturele samenwerking	19
4.1	Inleiding	19
4.2	Scenario 1: Collectieve doelgroepenmarketing kunstmusea, festivals en popmuziek	19
4.3	Scenario 2: Specialisatie en afstemming dans (Den Haag) en klassieke muziek (Rotterdam)	22
4.4	Scenario 3: Samenwerking kunstvakopleidingen en cultuureducatie-instellingen	25
4.5	Tot slot: over reisbereidheid en andere conclusies	26
b1	Opdrachtgever, adviseurs en experts	31
b2	Inventarisatie culturele infrastructuur	32
b3	Uitnodiging enquête aan cultuurinstellingen	35
b4	Resultaten online enquête	38
b4.1	Opzet van de enquête en respons	38
b4.2	Resultaten van de enquête: vragen over aanbod	39
b4.3	Resultaten van de enquête: vragen over samenwerking	41
b4.4	Resultaten van de enquête: vragen over effectiviteit en efficiëntie	44
b5	Instellingen uitgenodigd voor de enquête	48
b6	Instellingen die de enquête hebben ingevuld	52
b7	Open antwoorden op vraag 17 uit de enquête	55

Samenvatting

Aanleiding en vraagstelling

De gemeenten Den Haag en Rotterdam hebben in 2009 de 'metropoolregio-agenda' vastgesteld. Hiermee ambiëren zij de Zuidvleugel van de Randstad, waaronder de stadscentra van Rotterdam en Den Haag, te verbinden tot één metropool van 3 miljoen inwoners. Ter voorbereiding op de Kunstenplanperiode 2013-2016 willen beide gemeenten daarom bepalen of en hoe zij ook met cultuur aan de geambieerde metropoolvorming kunnen bijdragen. Het doel is tot een hechtere, effectievere en efficiëntere culturele infrastructuur te komen en tot een cultuuraanbod dat de Zuidvleugel-metropool een meer onderscheidend en competitiever karakter geeft. Hiermee is culturele metropoolvorming in (inter)nationale context een uniek initiatief dat tot bijzondere samenwerking kan leiden tussen Rotterdam en Den Haag. De gemeenten vroegen LAgrou *Leisure & Arts Consulting* de mogelijkheden tot culturele metropoolvorming te onderzoeken. Hieronder worden de resultaten toegelicht.

Resultaten scan culturele infrastructuur en de enquête over samenwerking

Er is een scan gemaakt van de culturele infrastructuur: de aanwezige cultuurinstellingen in Den Haag en Rotterdam. Hieruit blijkt dat beide steden voor de genres waarmee zij zich profileren over adequate infrastructuur beschikken om een lokaal en regionaal publiek mee te trekken. Dit geldt wat betreft Rotterdam voor *architectuur* en *festivals* en wat betreft Den Haag voor *dans en festivals*. Voor *kunstmusea* en *popmuziek* wordt geconcludeerd dat Den Haag een minder breed georiënteerde infrastructuur heeft. Voor *archieven* voldoet de culturele infrastructuur in Den Haag om zich ook hiermee te profileren en een breder publiek te trekken (dat gebeurt nu niet).

Uit een online enquête onder geselecteerde Rotterdamse en Haagse cultuurinstellingen blijkt (indicatief, niet representatief) dat de huidige samenwerking tussen hen sterk gericht is op de *eigen stad*. Ofwel, instellingen werken veel vaker samen in de eigen stad dan met de andere stad. Ook blijkt dat de instellingen veel samenwerken in het aanbod: de programmering en educatie. Ze werken nauwelijks samen voor verbetering van het publieksbereik en de *backoffice*: marketing, administratie, personeel, lobby en inkoop.

Drie scenario's voor culturele metropoolvorming

Gelet op de geambieerde metropoolvorming en de bovenstaande conclusies, zijn er voldoende kansen voor meer samenwerking tussen Rotterdamse en Haagse instellingen. Samenwerking is hierbij geen doel op zich, maar een middel om de efficiëntie en effectiviteit te vergroten: beter aanbod, meer publiek, betere bekendheid, minder kosten, enzovoort. Op basis van de scan, de enquête, raadpleging van experts en eigen expertise heeft LAgrou drie scenario's opgesteld om de kansen tot samenwerking te pakken. De scenario's zijn *strategisch* en schetsen op hoofdlijnen de mogelijkheden voor samenwerking tussen culturele en promotionele instellingen in beide steden.

Scenario 1: collectieve doelgroepenmarketing kunstmusea, festivals en popmuziek

Scenario 1 behelst de collectieve marketing van Rotterdamse en Haagse *kunstmusea, festivals en popmuziek*. In deze genres is de culturele infrastructuur van beide steden namelijk sterk *aanvullend*, wat betekent dat de cultuurinstellingen in beide steden gezamenlijk een bredere en dus sterkere programmering aanbieden. Het doel is om met effectievere en stevigere marketing de bekendheid en aantrekkingskracht van deze genres onder huidige en potentiële bezoekers te vergroten en daarmee het bezoek. De marketing richt zich allereerst op lokale en regionale bezoekers, aangezien het huidige bezoek gemiddeld voor driekwart uit dit gebied afkomstig is. In tweede instantie richt de marketing zich voor kunstmusea en festivals ook op nationale bezoekers. Voor een beperkt aantal topmusea en festivals (die al internationaal bezoek trekken) richt de marketing zich ook op een internationaal publiek. Het scenario vergt de volgende samenwerking tussen cultuur- en promotionele instellingen in beide steden:

- *Gezamenlijke marketing van het aanbod*: collectieve communicatiemiddelen die het aanbod in Rotterdam en Den Haag onder de aandacht brengen, onderlinge verwijzing in de communicatie van individuele instellingen naar elkaars activiteiten en gebundelde promotie en *cross-selling* van individuele activiteiten.
- *Onderlinge afstemming van het aanbod*: elkaar versterkende activiteiten in Rotterdam en Den Haag samen laten plaatsvinden, gezamenlijke thema's nastreven in de programmering en toevoeging van (inter)nationale unieke en hoogwaardige activiteiten voor een grotere (inter)nationale aantrekkingskracht van het aanbod.
- *Gezamenlijke opbouw van kennis en informatie*: het gezamenlijk opbouwen en beheren van relevante kennis en informatie van het lokale, regionale en (inter)nationale publiek voor Rotterdamse en Haagse kunstmusea, festivals en popmuziek.

Scenario 2: specialisatie/afstemming dans (Den Haag) en klassieke muziek (Rotterdam);

Op het gebied van dans en klassieke muziek biedt meer onderlinge afstemming tussen Rotterdam en Den Haag en verdere specialisatie van beide steden kansen voor een grotere efficiëntie en meer bezoek. Scenario 2 behelst daarom dat beide steden onderling afspreken dat Den Haag zich blijft profileren met dans en dat beide steden inzetten op een verdere concentratie en clustering van dansaanbod en -instellingen in Den Haag. Rotterdam richt zich meer op klassieke muziek en verzorgt voor het Haagse publiek een deel van het klassieke muziekaanbod. Uitdrukkelijk uitgangspunt bij dit scenario is dat Rotterdam qua dans en Den Haag qua klassieke muziek elk een bescheiden *eigen* basisinfrastructuur en/of aanbod behouden, maar dat voor een uitgebreider en bijzonder aanbod het publiek naar de andere stad reist of dat Rotterdam en Den Haag dit bij elkaar verzorgen. Dit scenario valt uiteen in twee actielijnen:

- *Verdere concentratie, clustering en samenwerking tussen dansinstellingen in Den Haag*. Het doel is een grotere kritieke massa op het gebied van dans in Den Haag te behouden en te vergroten en de voordelen van deze concentratie verder te benutten. De voordelen betreffen een uitgebreidere en meer diverse programmering van dansvoorstellingen en daarmee een grotere aantrekkingskracht van het aanbod, een effectievere profilering van Den Haag als dansstad en een hogere efficiëntie. Dit betekent

dat, waar mogelijk en wenselijk, dansgezelschappen uit Rotterdam huisvesting en financiering wordt aangeboden in Den Haag. Het betekent ook dat de gezamenlijke marketing van de dans (in Den Haag) verder wordt geïntensiveerd, voornamelijk richting lokale en regionale dansbezoekers. Ook wordt gekeken hoe relevante kennis en informatie over het danspubliek collectief kan worden opgebouwd en beheerd. Het betekent ten slotte ook dat waar mogelijk en wenselijk bij instellingen in Den Haag dezelfde functies in de backoffices van dansgezelschappen en -podia gecombineerd worden. Bij verdergaande ambities van beide steden kan worden gekeken naar de mogelijkheden om dansinstellingen te fuseren.

- *Concentratie en profilering van Rotterdam met klassieke muziek.* Het doel is voornamelijk om onder lokale en regionale bezoekers het imago en de bekendheid te versterken van Rotterdam als stad met een boeiend klassieke muziekaanbod. Bijvoorbeeld door inzet van communicatiemiddelen die het topaanbod in Rotterdam (RphO, Gergiev Festival, de Doelen, Operadagen Rotterdam) sterker onder de aandacht brengen. Daarnaast wordt marketing gevoerd, gericht op het overtuigen van het Haagse publiek dat nu klassieke muziek in Amsterdam bezoekt, om juist ook Rotterdam te bezoeken. Ook is *vergaande afstemming* tussen het Rotterdams Philharmonisch Orkest met het Residentie Orkest nodig. Den Haag moet een afweging maken of het een eigen symfonieorkest wenselijk acht.

Scenario 3: samenwerking kunstvakopleidingen en cultuureducatie-instellingen.

Scenario 3 behelst de nauwe en structurele samenwerking tussen grootschalige Rotterdamse en Haagse kunstvakopleidingen en cultuureducatie-instellingen. Deze samenwerking heeft als doel de efficiëntie te vergroten door waar mogelijk vergelijkbaar aanbod te combineren en samen te werken in de *back office*. Het gaat hierbij om:

- *kunstvakopleidingen:* Codarts, Willem de Kooning Academie, het Koninklijk Conservatorium en de Koninklijke Academie voor beeldende kunsten. Hierbij kan worden gedacht aan samenwerking op het gebied van personeel, namelijk het delen van docenten die in beide steden dezelfde cursussen verzorgen. Ook kan worden gedacht aan samenwerking in het curriculum, dus aan het gezamenlijk aanbieden van opleidingen en vakken. De samenwerking tussen kunstvakopleidingen flankiert het cultuurbeleid.
- *cultuureducatie-instellingen:* SKVR en het Koorenhuis. Allereerst dienen de gemeenten samen met de cultuureducatie-instellingen de (sterk veranderende rol) van cultuureducatie in de samenleving te bepalen en, hieruit voortvloeiend, het beleid te evalueren, inclusief de rol van de markt. Daarna kan worden gedacht aan samenwerking tussen SKVR en het Koorenhuis op het gebied van personeel en cursussen.

Over reisbereidheid

In de drie scenario's vormt de reisbereidheid van de Rotterdamse en Haagse bevolking naar de andere stad in meer of mindere mate een voorwaarde voor succes. Recente onderzoeksresultaten, de stadspanels in Den Haag en Rotterdam en raadpleging van experts leiden tot uiteenlopende uitkomsten wat betreft de reisbereidheid van cultuur-

publiek in kilometers. Dit geldt zowel in het algemeen, als specifiek voor de mate waarin reisbereidheid voor Rotterdam en Den Haag (waarvan de centra 22 kilometer van elkaar af liggen) een issue is. Verder zou in de toekomst de reisbereidheid zelf ook kunnen veranderen, als gevolg van de aankomende bezuinigingen die waarschijnlijk leiden tot minder cultuurinstellingen. Gelet hierop is de conclusie dat reisbereidheid een belangrijke, deels onbekende variabele is in de scenario's en dat nader onderzoek meer zekerheid hierover moet geven. Daarnaast is het belangrijk te signaleren dat ook buiten de scenario's om gemeenten de reisbereidheid voor cultuur (misschien wel effectiever) kunnen stimuleren. Bijvoorbeeld via de Rotterdam- en de Ooievaarspas, via gratis openbaar vervoer naar cultuurinstellingen in de andere stad en door het verder reduceren van de reistijd tussen beide steden (de RandstadRail is hier een goed voorbeeld van).

Conclusies

In een (inter)nationale context bezien is culturele metropoolvorming een uniek initiatief dat tot bijzondere en vernieuwende samenwerkingen kan leiden tussen culturele en promotionele instellingen in Den Haag en Rotterdam. Het vormt een kans voor beide steden om *gezamenlijk* meer te bereiken dan *alleen* mogelijk is. Culturele metropoolvorming is ook een noodzaak in tijden van bezuinigingen. Slimme samenwerkingsverbanden vormen een passend antwoord op een veranderende samenleving, die een efficiëntere inzet van publiekelijk geld vraagt. Samenwerking betekent niet dat de eigen identiteit verdwijnt. De eigen identiteit – het ruwe, jonge en directe van Rotterdam en het luxe, deftige en gepolijste van Den Haag – moet juist worden behouden en worden benadrukt. Dit is immers de kracht van beide steden.

De scenario's zijn onafhankelijk van elkaar. De gemeenten Rotterdam en Den Haag kunnen, afhankelijk van de ambities en voorkeuren, kiezen voor een of meer scenario's. Bij elk van de scenario's hebben de gemeenten als subsidiënt de mogelijkheid mede te bepalen hoe ambitieus het scenario wordt ingevuld. Scenario 1 is een investerings-scenario, maar levert ook extra bezoek op, meer inkomsten en mogelijk een hoger rendement. Scenario 2 levert kostenbesparing op, maar vergt ook investeringen op het gebied van marketing. Scenario 3 is uitsluitend gericht op kostenbesparingen en levert meer efficiëntie op. Efficiëntie is buiten de scenario's om ook te bereiken door instellingen in *dezelfde stad* te laten samenwerken. Bijvoorbeeld door het combineren van (functies in de) back offices, vooral daar waar vergelijkbare cultuurinstellingen op één locatie zijn geconcentreerd

De Rotterdamse en Haagse instellingen werken al het nodige samen, zowel in de eigen stad als met instellingen in de andere stad. Door de experts is terecht gesignaleerd dat veel van de huidige samenwerking, ook die expliciet is gericht op kostenbesparing, relatief weinig oplevert. LAgrouP is zich hiervan bewust en tegelijkertijd van mening dat er bij de drie scenario's door samenwerking wel degelijk inhoudelijke en/of efficiencyvoordelen te behalen zijn. De samenwerking zal echter een sterk dwingend of belonend karakter moeten hebben, sterk resultaatgericht moeten zijn met bereidwillige partijen.

Indien de gemeenten met zekerheid grotere kostenbesparingen wensen, dan ligt kiezen en/of fuseren, specifiek bij scenario 2, meer voor de hand.

Het nadenken over culturele metropoolvorming past bij de huidige ontwikkeling in de cultuursector richting meer samenwerking, afstemming en kostenbesparing. Het is een relatief nieuwe manier van denken, met als logische consequentie dat er relatief weinig empirisch bewijs voorhanden is voor de onderbouwing van de scenario's. Anderzijds zijn de geraadpleegde experts het eens over de hoofdlijnen van de gepresenteerde scenario's. De scenario's vormen daarom vooral strategische beleidskeuzen, die door de ogen van experts logisch lijken, beperkt met cijfers kunnen worden onderbouwd en uiteindelijk door de gemeenten mede moeten worden gekozen op basis van visie en ambitie.

1

Inleiding

De gemeenten Den Haag en Rotterdam hebben LAGroup Leisure & Arts Consulting gevraagd onderzoek te doen naar de mogelijkheden tot 'culturele metropoolvorming'. In dit hoofdstuk gaan we in op de aanleiding tot dit verzoek en, hieruit voortvloeiend, de vraagstelling.

1.1 Aanleiding

De gemeenten Den Haag en Rotterdam hebben in 2009 de 'metropoolregio-agenda' vastgesteld. Hiermee ambiëren zij de Zuidvleugel van de Randstad, waaronder de stadscentra van

Rotterdam en Den Haag, te verbinden tot één metropool van 3 miljoen inwoners. Ter voorbereiding op de Kunstenplanperiode 2013-2016 willen beide gemeenten daarom bepalen of en hoe zij ook met cultuur aan de geambieerde metropoolvorming kunnen bijdragen en wat de metropoolvorming voor cultuur kan betekenen. Op welke wijze kan cultuur de metropoolvorming stimuleren en welke kansen biedt metropoolvorming voor de cultuursector? Vooralsnog denken Den Haag en Rotterdam aan samenwerking en afstemming in de productie, presentatie en marketing van cultuurinstellingen (overigens zonder, daar waar gewenst, gezonde concurrentie uit de weg te gaan). Het doel is tot een hechtere, effectievere en efficiëntere infrastructuur te komen en tot een culturaanbod dat de Zuidvleugel-metropool een meer onderscheidend en competitiever karakter geeft. Hiermee is culturele metropoolvorming in (inter)nationale context een uniek initiatief dat tot bijzondere samenwerking kan leiden tussen Rotterdam en Den Haag.

1.2 Vraagstelling

De vraagstelling van de gemeenten Rotterdam en Den Haag aan LAGroup is als volgt:

Maak een scan van de culturele infrastructuur van Den Haag en Rotterdam, die een helder antwoord geeft op de volgende vier vragen:

1. *Waaruit bestaat de culturele infrastructuur van beide gemeenten?*
2. *Waaruit bestaat de huidige samenwerking en afstemming tussen de cultuurinstellingen van Den Haag en Rotterdam?*
3. *Wat is de huidige en mogelijke effectiviteit en efficiëntie van de culturele infrastructuur (voor zover deze zijn te verbeteren door samenwerking en afstemming tussen de cultuurinstellingen van Den Haag en Rotterdam)?*
4. *Hoe onderscheidend en competitief is de huidige culturele infrastructuur (voor zover dit is te verbeteren door samenwerking en afstemming tussen instellingen in beide steden)?*

Bepaal op basis van de scan waar kansen liggen tot samenwerking en afstemming tussen instellingen in beide steden. Formuleer scenario's waarmee deze kansen kunnen worden ingevuld en geef aan tot welk resultaat dit moet leiden.

Bij de beantwoording van de vraagstelling zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De scan concentreert zich op de steden Den Haag en Rotterdam. Er is niet gekeken naar andere steden in de metropoolregio.
- De scan is op hoofdlijnen uitgevoerd. We doen uitspraken op basis van de gegevens die we door de inventarisatie en enquête hebben verzameld en op basis van eigen expertise.
- Samenwerking wordt geïnterpreteerd als: het met twee of meer partijen samen uitvoeren of afstemmen met elkaar van activiteiten op het gebied van marketing, inkoop, administratie, programmering, personeel of lobby.
- De scan wordt gebaseerd op online enquêtering van de instellingen en, waar nodig (we verwachten de nodige witte vlekken), bestaande informatie (onderzoeken en relevante documenten) en eigen expertmatige inschattingen ter aanvulling.
- De conclusies van de scan en de kansen tot samenwerking en afstemming zijn expertmatig opgesteld. Ter verificatie en aanvulling zijn deze besproken met externe experts (zie bijlage b1).

2

Inventarisatie van de culturele infrastructuur

In dit hoofdstuk omschrijven we de resultaten van de inventarisatie die is gemaakt van de aanwezige cultuurinstellingen (de culturele infrastructuur) in Den Haag en Rotterdam.

2.1 Hoe is inventarisatie gemaakt?

Er is een inventarisatie gemaakt van gesubsidieerde en ongesubsidieerde organisaties (rechtspersonen) die in Den Haag en Rotterdam zijn gevestigd. Het gaat hier om: gezelschappen, podia, musea/erfgoedinstellingen, archieven, tentoonstellingsruimten en galeries, filmhuizen en bioscopen, evenementen en festivals, bibliotheken, kunsteducatie-instellingen, internationale cultuurinstututen (zoals Goethe Instituut), debat- en architectuurcentra, broedplaatsen en kunstenaarsinitiatieven, instellingen op het gebied van beeldende kunst in de openbare ruimte, kunstvakopleidingen en ondersteunende organisaties. Buiten beschouwing gelaten zijn: monumenten, oefen- en repetitieruimten, uitgeverijen en commerciële producenten op het gebied van film, popmuziek, mode, vormgeving, reclame en architectuur. Wat betreft de gesubsidieerde instellingen gaat het om rechtspersonen die in 2009-2012 door een of meer van de volgende partijen meerjarig worden gesubsidieerd: gemeente Den Haag, gemeente Rotterdam, provincie Zuid-Holland, Ministerie van OCW of andere ministeries.

De inventarisatie is gemaakt op basis van gegevens die zijn aangeleverd door bovengenoemde subsidiënten. Belangrijke niet gesubsidieerde instellingen zijn op basis van eigen expertise en eigen analyse aan de inventarisatie toegevoegd. De inventarisatie is op hoofdlijnen gemaakt (en is niet per se compleet¹), met als doel om een algemene indruk en totaaloverzicht te krijgen. Om de inventarisatie overzichtelijk te maken, zijn de instellingen gecategoriseerd op discipline en daarbinnen (indien nodig) op subdisciplines en/of type instelling. De instellingen zijn ingedeeld in deze categorieën op basis van hoe zij zichzelf hebben getypeerd (voor zover zij de enquête hebben toegestuurd gekregen en ingevuld, zie bijlage b5 en b6) of op basis van onze eigen beoordeling.² Het gaat om een indeling op basis van de belangrijkste kenmerken van de instellingen. Bij een aantal instellingen doet deze indeling geen recht aan hun multidisciplinaire karakter en programmering en wordt deze in de inventarisatie niet zichtbaar. Zo beschikt een aantal gezelschappen ook over een eigen podium en organiseren een aantal musea en vooral podia in beide steden ook eigen festivals (zoals de Internationale Keuze, georganiseerd door de Rotterdamse Schouwburg).

1 Bij de controle op de juistheid en compleetheid van de gegevens bleek dat een beperkt aantal instellingen niet waren meegenomen in de scan, namelijk De Gevangenpoort, Bezoekerscentrum Vredespaleis, Het Huis voor de Democratie en Rechtsstaat, Museum voor Communicatie, State-X New Forms Festival, Theater Merlijn (Rabarber), het Expatriate Archive Centre en de Stichting Indisch Familie Archief (SIFA).

2 Hierop is bij een aantal instellingen een correctie uitgevoerd, als zij zichzelf in een verkeerde of twijfelachtige categorie hebben ingedeeld.

2.2 Resultaten van de inventarisatie

Tabel 1 toont een gecategoriseerd overzicht van het aantal cultuurinstellingen in Rotterdam en Den Haag. Een totaaloverzicht van alle geïnventariseerde instellingen (meerjarig gesubsidieerd en niet meerjarig gesubsidieerd, inclusief van welke overheid/overheden zij al dan niet meerjarige subsidie ontvangen) is opgenomen in bijlage b2.

Tabel 1 Cultuurinstellingen in Rotterdam en Den Haag (2010-107 ov 18)

		Rotterdam	Den Haag
PODIUMKUNSTEN			
gezelschappen, producent, productiehuis	theater	8	4
	jeugdtheater	3	2
	dans	6	4
	klassieke muziek	6	6
podia	populair (pop, dance, jazz, wereld)	4	1
	klassieke muziek	2	3
	populair (pop, dance, jazz, wereld)	6	10
festivals	theater/dans/literatuur	7	14
	klassieke muziek	4	4
	populair (pop, dance, jazz, wereld)	11	9
	theater/dans/literatuur	7	8
	totaal	64	65
BIBLIOTHEKEN EN OVERIG			
	bibliotheken	2	3
	internationale cultuurinstututen	3	0
	debatcentra	4	1
	totaal	9	4
BEELDENDE KUNST/ERFGOED/ARCHITECTUUR			
beeldende kunst, vormgeving, kunstenaarsinitiatieven		15	18
nieuwe media	tentoonstellingsruimten	6	4
	galeries	19	14
	evenementen/festivals	3	5
	werkplaatsen	1	2
erfgoed	archieven	1	1
	monumenten	1	1
	musea	13	14
architectuur	archieven	1	5
	architectuurcentra	1	0
	festivals	4	0
	totaal	65	64
FILM			
	filmhuizen	1	1
	bioscopen	4	4
	festivals	3	2
	totaal	8	7
EDUCATIE			
	kunsteducatie instellingen	7	4
	kunsvakopleidingen	3	2
	totaal	10	6
ONDERSTEUNEND			
	ondersteunende organisatie	6	8
MEDIA			
	radio- en televisiezenders	4	1
TOTAAL		166	155

Op basis van deze inventarisatie kunnen de volgende belangrijkste overeenkomsten en verschillen worden benoemd tussen Rotterdam en Den Haag (in willekeurige volgorde):

- Rotterdam beschikt over meer, en vaak kleinschaliger producerende instellingen op het gebied van podiumkunsten dan Den Haag. Een uitzondering hierop vormt klassieke muziek, waarbij beide steden over een vergelijkbaar aantal producerende instellingen beschikken.
- Ten aanzien van de *podia* voor de podiumkunsten is het beeld omgekeerd: Den Haag beschikt over meer podia dan Rotterdam. De klassieke muziek vormt hier wederom een uitzondering, waarbij beide steden over een vergelijkbaar aantal podia beschikken.
- Rotterdam en Den Haag huisvesten een vergelijkbaar aantal podiumkunstenfestivals, waarbij Rotterdam over meer grootschaliger festivals beschikt (in termen van programmering en publieksbereik).
- Rotterdam kent drie internationale cultuurinstututen, terwijl Den Haag er geen kent.
- Rotterdam kent aanzienlijk meer instellingen die debatten organiseren dan Den Haag.
- Op het gebied van beeldende kunst, vormgeving en nieuwe media ontloopt de culturele infrastructuur van beide steden elkaar weinig. Het aantal kunstenaars-initiatieven en galeries is nagenoeg gelijk, wel huisvest Rotterdam een aantal tentoonstellingsruimten meer dan Den Haag.
- Den Haag en Rotterdam beschikken over een vergelijkbaar aantal musea. Haagse musea zijn aanzienlijk meer op beeldende kunst gericht dan Rotterdamse musea.
- In Den Haag zijn aanzienlijk meer archiefinstellingen gehuisvest (met uitzondering van het Haags Gemeentearchief alle geclusterd in het complex van de KB) dan in Rotterdam.
- Rotterdam kent diverse instellingen op het gebied van architectuur (een centrum en diverse festivals), terwijl Den Haag er geen kent.
- Rotterdam kent meer instellingen op het gebied van media dan Den Haag.

2.3 Conclusies

De inventarisatie geeft een goede indruk waaruit de culturele infrastructuur in beide steden bestaat, ofwel welke cultuurinstellingen in Rotterdam en Den Haag zijn gehuisvest. Om te kunnen vaststellen hoe onderscheidend en competitief deze infrastructuur is in regionaal en nationaal opzicht, is eerst geïnventariseerd met welke genres Rotterdam en Den Haag zich nu profileren. Dit is bepaald aan de hand van de huidige marketinginspanningen van beide *steden*: met welke genres profileren de steden (en dus niet individuele cultuurinstellingen) zich richting het publiek? Hierbij hebben we gekeken naar de (city)marketingcommunicatie van Rotterdam en Den Haag en andere marketinginspanningen (zoals campagnes en websites) waarmee beide steden zich met specifieke genres profileren. Uit deze inventarisatie, opgenomen in tabel 2, blijkt dat Den Haag zich op dit moment profileert met *dans*, *festivals*, *kunstmusea* en *popmuziek*. Rotterdam profileert zich op dit moment met *moderne architectuur en festivals (inclusief film en jazz)*.

Van deze genres is expertmatig bepaald in hoeverre de culturele infrastructuur, zoals in dit hoofdstuk is geïnventariseerd, in voldoende mate aanwezig is. Ofwel, beschikken Rotterdam en Den Haag in kwantitatief en/of kwalitatief opzicht over voldoende unieke en hoogwaardige instellingen om zich met het betreffende genre geloofwaardig lokaal en nationaal te *kunnen* profileren? Vervolgens is voor deze genres ook gekeken naar het onderscheidend karakter van de culturele infrastructuur in *nationaal* opzicht. Ofwel, wordt vergelijkbaar aanbod ook elders aangeboden? Hierbij is Amsterdam als ijkpunt gekozen. Ten slotte is beoordeeld, op basis van deskresearch, eigen expertise en raadpleging van experts, hoe competitief de genres zijn. Hierbij is gekeken naar de *aantrekkingskracht*: de mate waarin de genres lokaal, regionaal en nationaal bezoek weten te trekken. Hieronder volgen de belangrijkste conclusies (zie tevens tabel 2):

- Over het algemeen beschikken Rotterdam en Den Haag voor de genres waarmee zij zich profileren over adequate infrastructuur om een lokaal en regionaal publiek mee te trekken. Dit geldt wat betreft Rotterdam voor alle genres waarmee de stad zich profileert (*architectuur, festivals*) en voor Den Haag voor de genres *dans en festivals*.
- Wat betreft *kunstmusea* voldoet de aanwezige infrastructuur in Den Haag als het gaat om *oude en moderne* kunstmusea. Den Haag beschikt in relatief mindere mate over musea die een substantiële *hedendaagse* en *populaire* beeldende kunstprogrammering aanbieden.
- Wat betreft *popmuziek* voldoet de aanwezige infrastructuur in Den Haag als het gaat om kleinschalig en op *rock georiënteerd* aanbod. Den Haag beschikt in relatief mindere mate over substantieel grootschaliger en experimenterele instellingen.
- Wat betreft *archieven* voldoet de aanwezige culturele infrastructuur in Den Haag om zich als stad ook hiermee te kunnen profileren en een breder publiek te trekken. Op dit moment ambieert Den Haag dit niet. Dit vormt dus een kans, mits de met name Rijksinstellingen die dit betreft (zoals het Nationaal Archief en de Koninklijke Bibliotheek) hierin willen meewerken.
- *Monumenten* zijn in de scan van de culturele infrastructuur buiten beschouwing gelaten. Desondanks zijn wij van mening dat Den Haag qua monumenten over voldoende culturele infrastructuur beschikt om zich als stad hiermee te kunnen profileren en een breder publiek te trekken. Dit wordt bevestigd door het Toeristisch imago-onderzoek, waaruit blijkt dat de publieke beeldvorming van Den Haag mede wordt bepaald door monumenten. Op dit moment ambieert Den Haag het niet zich met monumenten te profileren. Dit vormt dus een kans, mits de betreffende monumenten (zoals het Vredespaleis, het Binnenhof en Paleis Noordeinde) hierin willen meewerken.
- Den Haag trekt met de genres *dans en popmuziek* een lokaal en regionaal publiek. Rotterdam trekt met de genres *architectuur en festivals* (inclusief film en jazz) naast een lokaal en regionaal publiek ook een *nationaal* publiek aan en Den Haag doet dit ook met de *kunstmusea*. Alleen Den Haag weet een *substantieel internationaal* publiek aan te trekken, op het gebied van *kunstmusea*.
- Sommige genres waarop Rotterdam en Den Haag zich profileren zijn onderscheidend ten opzichte van Amsterdam. Dit geldt wat betreft Rotterdam voor de

genres *architectuur en festivals (inclusief film en jazz)* en voor Den Haag voor het genre *dans*. Andere genres, te weten de genres *kunstmusea* en *popmuziek* (Den Haag), zijn niet onderscheidend ten opzichte van Amsterdam.

Tabel 2 *Beoordeling van de profilering en infrastructuur van Rotterdam en Den Haag (2010-107 OV 17)*

Profilering	Wiens ambitie?	Voldoende infrastructuur?	Aantrekkingskracht?	Onderscheidend t.o.v. A'dam?
Archieven	--	ja (Den Haag)	sterk lokaal	ja
Dans	Den Haag	ja	lokaal en regionaal	ja
Kunstmusea	Den Haag	deels	lokaal, regionaal, nationaal en internationaal	nee
Festivals	Den Haag	ja	lokaal en regionaal	nee
Festivals (inclusief film en jazz)	Rotterdam	ja	lokaal, regionaal en nationaal	ja
Moderne architectuur	Rotterdam	ja	lokaal, regionaal en nationaal	ja
Monumenten	--	ja (Den Haag)	lokaal, regionaal en nationaal	nee
Popmuziek	Den Haag	deels	lokaal en regionaal	nee

3

Resultaten enquête

In dit hoofdstuk zetten we de resultaten uiteen van de enquête die is gehouden onder cultuurinstellingen in Den Haag en Rotterdam.

3.1 Samenwerking tussen Rotterdamse en Haagse instellingen

Er is een online enquête gehouden onder cultuurinstellingen in Rotterdam en Den Haag die structureel worden gefinancierd door de gemeente, provincie en/of Rijksoverheid en die beschikken over een substantiële openstelling en/of programmering. Hiertoe zijn zij uitgenodigd door de wethouders Cultuur van beide steden (zie bijlage b3). Aan de hand van de belangrijkste uitkomsten van deze enquête wordt hieronder een beeld geschetst (indicatief, niet representatief) van de samenwerking tussen deze cultuurinstellingen. Een toelichting op de opzet van de enquête, de respons en een overzicht van alle vragen en bijbehorende antwoorden is opgenomen in de bijlage b4.

In hoeverre wordt er samengewerkt tussen cultuurinstellingen?

Vrijwel alle cultuurinstellingen in Rotterdam en Den Haag noemen diverse andere instellingen waarmee zij de afgelopen drie jaar hebben samengewerkt in de *eigen stad* (Rotterdamse instellingen die onderling samenwerken en Haagse instellingen die onderling samenwerken). Dit geeft het beeld dat alle instellingen wel op een of andere manier samenwerken. Hoeveel exact en met wie precies wordt samengewerkt is (vanwege de context van dit onderzoek) niet gemeten en is dus niet bekend. Voor wat betreft samenwerking met instellingen in de *andere stad* (Rotterdamse instellingen die met Haagse instellingen samenwerken en vice versa), noemen veel minder instellingen voorbeelden hiervan. Op basis van de genoemde samenwerkingen kan worden geconcludeerd dat 60% van de instellingen samenwerkt met instellingen in de andere stad. Dit lijkt ook niet te verschillen per *type* cultuurinstelling: festivals, podia, gezelschappen of musea.

De helft van de genoemde samenwerkingen is structureel van aard, een derde van de genoemde samenwerkingen vindt vaker plaats en een klein deel is eenmalig. Structurele samenwerking wordt in de eigen stad bijna tweemaal zo vaak genoemd als in de andere stad. Omgekeerd, worden eenmalige samenwerkingen in de andere stad ruim twee keer zo vaak stad genoemd als in de eigen stad.

Op welke terreinen wordt samengewerkt en waarom?

Als we kijken naar de genoemde samenwerkingen dan zijn *programmering* en *educatie* verreweg de twee belangrijkste samenwerkingsterreinen. Dit geldt zowel bij samenwerking met instellingen in de eigen stad als met instellingen in de andere stad. Er zijn zeer weinig samenwerkingen genoemd op het gebied van marketing en inkoop, administratie, personeel en lobby. Tussen de eigen en andere stad zijn er nauwelijks verschillen wat betreft de genoemde samenwerkingsterreinen.

Samenwerking heeft voor de cultuurinstellingen als belangrijkste reden (in volgorde van prioriteit) *een groter publieksbereik* en *een hogere kwaliteit activiteiten*, en in relatief mindere mate *professionalisering* en *kostenbesparing*. De prioriteit in deze redenen tot samenwerking is dezelfde voor zowel de eigen als de andere stad. Voor de eigen stad worden de redenen tot samenwerking echter wel veel vaker genoemd dan voor de andere stad. Ten slotte zijn er tussen Rotterdamse en Haagse instellingen weinig verschillen wat betreft de redenen tot samenwerking, met uitzondering van *kostenbesparing*, die Haagse instellingen veel vaker noemen dan Rotterdamse instellingen.

Drempels, kansen en het bevorderen van samenwerking

Het grootste deel van de instellingen, gemiddeld drie kwart, ervaart geen drempels in het samenwerken. De Haagse instellingen ervaren wel vaker drempels tot samenwerking dan hun Rotterdamse collega's. Vrijwel alle Rotterdamse en Haagse instellingen zien kansen tot samenwerking, maar hun antwoorden over wat voor samenwerking dit betreft en met wie lopen tezeer uiteen om daarin een rode draad te bespeuren.

Op de vraag wat men doet om de samenwerking te bevorderen, geven de instellingen uiteenlopende antwoorden, waarin echter wel een aantal terugkerende categorieën valt te onderscheiden. Om samenwerking te bevorderen is het volgens meerdere instellingen noodzakelijk dat de cultuursector allereerst de overtuiging heeft dat samenwerking loont, en dus ook bereid is hiertoe. Daarnaast is het belangrijk de overlap in missie, doelstellingen en belangen tussen instellingen te benoemen en te creëren. Onderlinge kennismaking en afstemming tussen instellingen, overleg over samenwerking en het delen van informatie over elkaar worden ook vaker genoemd als belangrijk om samenwerking te bevorderen.

3.2 Doelgroepen en geografische afkomst van het bezoek

Op welke doelgroep(en) richten instellingen zich en welke bereiken ze?

Rotterdamse en Haagse instellingen richten zich in hun beleidsplan over het algemeen op dezelfde doelgroepen, met uitzondering van *jongeren* (hierop richten Rotterdamse instellingen zich substantieel meer) en *expats* en *senioren* (hierop richten Haagse instellingen zich substantieel meer). Indicatief geldt dat er grote onderlinge verschillen bestaan tussen podia, musea, festivals en gezelschappen, in de mate waarin zij zich richten op verschillende doelgroepen. Podia richten zich substantieel *meer* op jeugd en gezinnen. Festivals richten zich substantieel *meer* op studenten en jong volwassenen en substantieel *minder* op jeugd, expats en senioren. Musea richten zich substantieel *meer* op jeugd, gezinnen, volwassenen en expats en substantieel *minder* op studenten en jong volwassenen. Onder 'substantieel' wordt hier een verschil verstaan groter dan 15%.

Ook in de doelgroepen die Rotterdamse en Haagse instellingen bereiken is een ruime overlap. Rotterdamse en Haagse instellingen bereiken jeugd, jongeren en volwassenen in vergelijkbare mate. Rotterdamse instellingen bereiken studenten en jong volwassenen echter meer en Haagse instellingen bereiken senioren meer.

Geografische afkomst van het bezoek

Over het algemeen is iets meer dan de helft van het bezoek aan Rotterdamse en Haagse instellingen lokaal, ruim 20% regionaal, ruim 15% nationaal en minder dan 10% internationaal. Gemiddeld is er volgens de instellingen geen sprake van grote verschuivingen in de afkomst van hun bezoekers over de jaren heen. Over het algemeen zijn voor de geografische afkomst van het publiek de toekomstverwachtingen gelijk: een helft van de respondenten verwacht geen verandering in de lokale, nationale of (inter)nationale afkomst van de bezoekers. Ruim een derde verwacht wel een toename hierin en een kleine minderheid verwacht een daling. Hierbij zijn de verschillen tussen Rotterdamse en Haagse instellingen gering, met uitzondering van de verwachtingen voor een internationaal publiek, waarvoor Haagse instellingen veel vaker dan Rotterdamse instellingen een stijging verwachten.

3.3 Conclusies

Samenwerking tussen Rotterdamse en Haagse instellingen

Het hierboven geschetste beeld geeft een indruk van de huidige samenwerking van cultuurinstellingen in Den Haag en Rotterdam in de eigen stad en met de andere stad. Deze indruk is gebaseerd op de door de instellingen *genoemde* samenwerkingen van de afgelopen drie jaar. Op basis hiervan en gelet op de metropoolvorming die Rotterdam en Den Haag ambiëren, komen we tot de volgende drie conclusies.

- *Samenwerking sterk op de eigen stad gericht.* Cultuurinstellingen in Rotterdam en Den Haag werken veel vaker samen in de eigen stad dan met de andere stad. Voor samenwerking binnen de eigen stad noemen instellingen ook meer redenen dan samenwerking buiten de eigen stad. Dit is verklaarbaar gelet op de fysieke en mentale afstand tussen Rotterdam en Den Haag en de daadwerkelijke of gepercipieerde concurrentie tussen (instellingen in) beide steden.
- *Veel samenwerking in het aanbod, weinig in de marketing en back office.* De instellingen in Rotterdam en Den Haag werken samen op specifieke gebieden, vooral daar waar het tot verbetering van het aanbod leidt: de programmering en educatie. Ook de redenen tot samenwerking richten zich hier sterk op. De instellingen werken nauwelijks samen daar waar het tot verbetering van het publieksbereik en de *backoffice* kan leiden: marketing, administratie, personeel, lobby en inkoop.
- *Voldoende kansen voor meer samenwerking.* Gelet op de geambieerde metropoolvorming en het feit dat instellingen nu alleen op specifieke terreinen en relatief minder buiten de eigen stad samenwerken, liggen er voldoende kansen voor meer samenwerking tussen Rotterdamse en Haagse instellingen. Samenwerking vormt hierbij uiteraard niet het doel op zich, maar een middel om de efficiëntie en effectiviteit te vergroten: beter aanbod, meer publiek, betere bekendheid, minder kosten, enzovoort.

Doelgroepen en geografische afkomst van het bezoek

Rotterdamse en Haagse cultuurinstellingen vertonen een grote overlap in doelgroepen waarop zij zich richten en welke bezoekers zij daadwerkelijk aantrekken. Gemiddeld is het bezoek in beide steden overwegend *lokaal* en *regionaal*, beperkt *nationaal* en zeer beperkt *internationaal*. In de jonge en oude leeftijdsgroepen doet zich een essentieel verschil voor. Den Haag richt zich meer op senioren en trekt deze ook meer aan. Rotterdam richt zich juist meer op studenten en jongeren en trekt deze ook meer aan.

4

Scenario's voor culturele samenwerking

In dit hoofdstuk zijn drie mogelijke scenario's beschreven voor culturele samenwerking tussen Rotterdam en Den Haag.

4.1 Inleiding

Op basis van de inventarisatie van de culturele infrastructuur (zie hoofdstuk 2) en de resultaten van de enquête (zie hoofdstuk 3) formuleren we in dit hoofdstuk drie mogelijke scenario's voor culturele samenwerking tussen Den Haag en Rotterdam.

Dit zijn:

1. Collectieve marketing kunstmusea, festivals en popmuziek;
2. Specialisatie en afstemming dans (Den Haag) en klassieke muziek (Rotterdam);
3. Samenwerking kunstvakopleidingen en cultuureducatie-instellingen.

Het betreft *strategische* scenario's, waarin op hoofdlijnen de mogelijkheden worden geschetst voor samenwerking tussen culturele en promotionele instellingen in beide steden. In de volgende paragrafen zetten we deze scenario's uiteen. Hierbij lichten we steeds toe wat het scenario behelst, welke argumenten kunnen worden gegeven voor of tegen het scenario (afkomstig uit geraadpleegd onderzoek, zie hiervoor bijlage b1) en wat het scenario kan opleveren. De scenario's zijn ter reactie voorgelegd aan zes experts (zie bijlage b1). Zij konden zich op hoofdlijnen vinden in de scenario's en hun argumenten zijn, waar relevant, verwerkt in de scenario's.

4.2 Scenario 1: Collectieve doelgroepenmarketing kunstmusea, festivals en popmuziek

Wat behelst het scenario?

In drie genres is de culturele infrastructuur van Rotterdam en Den Haag sterk *aanvullend*: qua type cultuurinstellingen en/of qua schaalgrootte van deze instellingen. Dit betreft:

- *festivals*: de relatief kleinschaliger *kunsten*festivals van Den Haag zijn aanvullend op het relatief meer populaire en vaak grootschaliger festivalaanbod van Rotterdam;
- *kunstmusea*: Rotterdam kent relatief meer eigentijdse en populaire musea en tentoonstellingsruimten die aanvullend zijn op Den Haag, dat relatief meer op traditioneel en kunsthistorisch erfgoed gerichte musea kent.
- *popmuziek*: de relatief grootschalige, experimentelere en meer urban georiënteerde popinstellingen in Rotterdam (Ahoy en festivalorganisaties als Motel Mozaïque en Metropolis) zijn aanvullend op de relatief kleinschaliger en meer (avant-garde) rock-georiënteerde popinstellingen in Den Haag.³

³ De vraag is in hoeverre dit de komende jaren nog het geval zal zijn, aangezien Rotterdam een aantal instellingen (zoals Watt en Waterfront) heeft moeten sluiten en onduidelijk is in hoeverre die terugkomen, en Den Haag de afgelopen en komende jaren bewust inzet op een breed aanbod van popmuziek.

Scenario 1 behelst de collectieve marketing van Rotterdam en Den Haag van kunstmusea, festivals en popmuziek. Het doel is om met effectievere en stevigere marketing de bekendheid en aantrekkingskracht van deze drie genres te vergroten en daarmee het bezoek hieraan in beide steden. Het gaat hierbij niet om ‘alles voor iedereen’, maar om marketing die steeds gericht is op specifieke doelgroepen qua geografische afkomst, leeftijd en culturele interesse. Als voorwaarde geldt dat de gemeenten en betrokken culturele en promotionele instellingen zich, allen én samen, met deze genres *willen* profileren en bereid zijn hierin te investeren. De collectieve marketing richt zich in eerste instantie op lokale en regionale bezoekers binnen een straal van 30 kilometer, aangezien het huidige cultuurbezoek gemiddeld voor driekwart uit dit gebied afkomstig is. In tweede instantie richt de marketing zich voor kunstmusea en festivals ook op nationale bezoekers. Voor een beperkt aantal topmusea en festivals (die al internationaal bezoek trekken) ten slotte richt de marketing zich ook op een internationaal publiek, omdat hier ook mogelijkheden liggen voor publieksvergroting.

Het scenario behelst de samenwerking tussen (cultuur- en promotionele instellingen in) Rotterdam en Den Haag langs drie verschillende actielijnen:

1. *Gezamenlijke marketing van het aanbod*: bijvoorbeeld door inzet van collectieve communicatiemiddelen die het aanbod in Rotterdam en Den Haag onder de aandacht brengen (print media zoals een agenda en (seizoens)brochure(s), online media zoals een website en sociale media en gezamenlijke public relations, inclusief *free publicity*). Maar ook door onderlinge verwijzing naar elkaars activiteiten in de communicatie van individuele instellingen en gebundelde promotie en *cross-selling* van individuele activiteiten die zich inhoudelijk en qua planning hiervoor lenen.
2. *Onderlinge afstemming van het aanbod*: bijvoorbeeld door, waar mogelijk en wenselijk, elkaar versterkende activiteiten in Rotterdam en/of Den Haag gelijktijdig of direct na elkaar te laten plaatsvinden. Daarnaast kunnen ook, waar mogelijk, gezamenlijke thema's worden nagestreefd in de programmering. Afhankelijk van de (inter-) nationale ambities van Rotterdam en Den Haag kan worden gekeken hoe door toevoeging van (inter)nationale unieke en hoogwaardige activiteiten het aanbod meer (inter)nationale aantrekkingskracht krijgt.
3. *Gezamenlijke opbouw van kennis en informatie*: het gezamenlijk opbouwen en beheren van relevante kennis en informatie van het lokale, regionale en (inter)nationale publiek voor Rotterdamse en Haagse kunstmusea, festivals en popmuziek. Bijvoorbeeld door het uitvoeren van gezamenlijk onderzoek of, waar mogelijk, het combineren van al aanwezige kennis, informatie en cijfers over het publiek in Rotterdam en Den Haag en hun regio's voor kunstmusea, festivals en popmuziek.

Onderbouwing van het scenario

Specifiek kunstmusea, festivals en popmuziek lenen zich voor collectieve marketing, omdat hun culturele infrastructuur in beide steden sterk aanvullend is. Gezamenlijke marketing geeft daarom de beschikking over een breder totaalaanbod, waaruit rijkere en aantrekkelijker selecties kunnen worden gecommuniceerd aan specifieke doelgroepen.

Dit is belangrijk omdat uit de stadspanels van Rotterdam en Den Haag blijkt dat cultuurbezoek buiten de stad allereerst plaatsvindt omdat het aanbod niet in de eigen stad beschikbaar is. Uit de stadspanels blijkt ook (indicatief) dat popmuziek, festivals en kunstmusea genres zijn die de bevolking belangrijk vindt en waarvoor men aangeeft al te reizen. Festivals en musea worden volgens Rotterdamse cultuurliefhebbers door hen al goed bezocht, positief gewaardeerd en belangrijk gevonden. Rotterdamse cultuurliefhebbers geven aan voor de drie genres al te reizen. Ook uit het Haagse Stadsdeel blijkt dat een meerderheid van de bevolking erfgoed, beeldende kunst, festivals en popmuziek belangrijk vindt en nu al voor deze genres Rotterdam het meest bezoekt. Rotterdamse en Haagse bezoekers zeggen buiten hun stad vaker naar Amsterdam te gaan, wat betekent dat Rotterdam en Den Haag hier de concurrentie moeten aangaan met de hoofdstad en een deel van dit bezoek moeten zien om te buigen.

Bereikbaarheid bij het bezoeken van cultuur buiten Den Haag is volgens het Haags stadsdeel voor maar 13% een probleem. Verder blijkt uit het Rotterdams Stadsdeel dat oudere cultuurbezoekers aangeven relatief vaak naar Den Haag te gaan en dat de jongere Rotterdamse bezoekers die door popmuziek en festivals worden getrokken hiervoor vaker in Rotterdam uitgaan. Ook blijkt dat kleinschaliger festivals in Rotterdam worden gemist, die juist in Den Haag worden aangeboden. Collectieve marketing van het Haagse aanbod van musea bij Rotterdamse ouderen en Haagse popmuziek en festivals bij Rotterdamse jongeren kan daarom als een kans worden gezien het bezoek binnen de metropool te stimuleren.

De Rotterdamse Raad voor Kunst & Cultuur (RRKC) signaleert dat de in dit scenario voorgestelde samenwerking nu nog niet plaatsvindt. Dit geldt zowel voor beeldende kunst en “gestructureerde samenwerking in de zuidvleugel voor musea” als voor muziek(festivals), waarbij metropoolvorming “nog nader ingevuld moet worden met samenwerkingsverbanden”. De RRKC stelt dat een gestructureerde samenwerking tussen musea inhoudelijk-programmatisch en op het vlak van educatie en marketing veel goede resultaten kan opleveren en noemt naast Rotterdam en Den Haag, ook Schiedam, Delft en Dordrecht. Ook op het gebied van muziekfestivals zou “schaalvergroting richting Den Haag interessante voordelen kunnen opleveren, maar de bottleneck is het verschil in ‘cultuur’.” Tegelijkertijd signaleert de RRKC dat in de popmuziek “complementariteit juist ver te zoeken is” en dat “samenwerking met Amsterdam of Antwerpen meer voor de hand ligt.” Complementariteit wordt door de RRKC geïnterpreteerd als een probleem, omdat dit geen bereidheid tot samenwerking zou inhouden, terwijl in dit scenario aanvullend aanbod juist als een kans wordt beschouwd om het publiek meer keuzemogelijkheden te kunnen aanreiken.

Wat levert het op?

Dit scenario heeft als doel om tot een effectievere marketing te komen. Uitgaande van een krachtige, resultaatgerichte uitvoering langs de drie genoemde actielijnen, kan dit scenario concreet de volgende resultaten opleveren:

- *Grotere bekendheid en beter imago*: krachtenbundeling in de marketing brengt een groter publiek beter op de hoogte van de aanwezige instellingen en activiteiten in beide steden en vergroot hun imago op het gebied van kunstmusea, festivals en popmuziek. In dit opzicht vormt dit scenario een instrument voor citymarketing.
- *Beter afgestemd aanbod*: de activiteiten van verschillende instellingen zijn beter op elkaar afgestemd en daardoor aantrekkelijker voor het publiek.
- *Meer kennis*: het gezamenlijk verzamelen en beheren van marktinformatie leidt tot meer kennis van de doelgroepen en dus tot een doelgerichtere marketing.
- *Meer bezoek*: bovenstaande resultaten moeten uiteindelijk resulteren in een toename van lokale en regionale bezoekers aan de kunstmusea, festivals en popmuziek en een toename van (inter)nationale bezoekers aan bepaalde kunstmusea en festivals.

4.3 **Scenario 2: Specialisatie en afstemming dans (Den Haag) en klassieke muziek (Rotterdam)**

Wat behelst het scenario?

In dans en klassieke muziek kan meer onderlinge afstemming tussen Rotterdam en Den Haag en verdere specialisatie van beide steden kansen bieden voor een grotere efficiëntie en meer bezoek. Scenario 2 behelst daarom dat beide steden onderling afspreken dat Den Haag zich blijft profileren met dans en dat beide steden inzetten op een verdere concentratie en clustering van dansaanbod en -instellingen in Den Haag. Rotterdam richt zich meer op klassieke muziek en verzorgt voor het Haagse publiek een deel van het klassieke muziekaanbod. Uitdrukkelijk uitgangspunt bij dit scenario is dat Rotterdam qua dans en Den Haag qua klassieke muziek elk een bescheiden *eigen* basisinfrastructuur en/of aanbod behouden, maar dat voor een uitgebreider en bijzonder aanbod het publiek naar de andere stad reist of dat Rotterdam en Den Haag dit bij elkaar verzorgen. Dit scenario valt uiteen in twee actielijnen:

Verdere concentratie, clustering en samenwerking tussen dansinstellingen in Den Haag

Het doel is een grotere kritieke massa op het gebied van dans in Den Haag te behouden en te vergroten en de voordelen van deze concentratie verder te benutten. De voordelen liggen op het gebied van een uitgebreidere en meer diverse programmering van dansvoorstellingen en daarmee een grotere aantrekkingskracht van het aanbod, een effectievere profilering van Den Haag als dansstad en een hogere efficiëntie. Hierbij wordt uitgegaan van de volgende inspanningen:

1. *Dansgezelschappen uitnodigen naar Den Haag te komen*: waar mogelijk en wenselijk wordt aan dansgezelschappen uit Rotterdam huisvesting en financiering aangeboden in Den Haag. De gemeente Rotterdam en de Rotterdamse dansgezelschappen zullen een afweging moeten maken in hoeverre huisvesting in Rotterdam wenselijk is. De gemeente Den Haag zal moeten afwegen in hoeverre het bereid is gezelschappen die naar Den Haag verhuizen structureel te financieren. Gezelschappen die in Rotterdam gevestigd blijven, worden, waar mogelijk en wenselijk, uitgenodigd hun premières te verzorgen in Den Haag. Bij beperkte reisbereidheid van het Rotterdamse publiek, kunnen Haagse dansinstellingen meer optreden in Rotterdam.

2. *Intensivering afstemming programmering en collectieve marketing*: de gezamenlijke marketing van de dans (in Den Haag) wordt verder geïntensiveerd, door de kansen en mogelijkheden tot de gezamenlijke promotie van het aanbod en onderlinge afstemming verder te benutten (dit betekent ook een upgrade van de website *Den Haag Danst!* en het verscherpen van het reeds bestaande overleg). De doelgroepen zijn voornamelijk lokale en regionale dansbezoekers. Ook wordt gekeken hoe relevante kennis en informatie over het danspubliek collectief kan worden opgebouwd en beheerd. Bijvoorbeeld door het uitvoeren van gezamenlijk onderzoek of, waar mogelijk, het onderling delen en combineren van al aanwezige kennis en informatie over het publiek in de regio Den Haag - Rotterdam. Zo signaleert TNS NIPO dat er nog een omvangrijk potentieel publiek is voor dans: 60% van de hoger opgeleiden in de leeftijd 18 tot en met 35 jaar die geïnteresseerd zijn in dansbezoek, gaan nog niet (!). TNS NIPO adviseert een collectieve campagne om bekendheid te genereren, positieve aspecten (motivators) te communiceren en drempels weg te nemen
3. *Combineren van backoffices*: waar mogelijk en wenselijk worden bij instellingen in Den Haag dezelfde functies in de backoffices van dansgezelschappen en -podia gecombineerd. Hierbij kan worden gedacht aan gezamenlijke inkoop, het delen van personeel en huisvesting en gezamenlijke administratie en educatie. Bij verdergaande ambities van beide gemeenten kan ook worden gekeken naar de mogelijkheden om dansinstellingen te fuseren. Hierbij kan worden uitgegaan van horizontale integratie (dansgezelschappen en -festivals nauw laten samenwerken of fuseren) of verticale integratie (functies zoals productie, presentatie en talentontwikkeling nauw laten samenwerken of fuseren).

Concentratie en profilering van Rotterdam met klassieke muziek

Het doel is voornamelijk onder lokale en regionale bezoekers het imago en bekendheid te versterken van Rotterdam als stad met een boeiend klassieke muziekaanbod. Hierbij wordt uitgegaan van de volgende inspanningen:

1. *Profileren met klassieke muziek*: bijvoorbeeld door inzet van communicatiemiddelen die het topaanbod in Rotterdam (RphO, Gergiev Festival, de Doelen, Operadagen Rotterdam) sterker onder de aandacht brengen (print media zoals een agenda en (seizoens)brochure(s), online media zoals een website en sociale media). Maar ook marketing gericht op het overtuigen van het Haagse publiek dat nu klassieke muziek in Amsterdam bezoekt, om juist ook Rotterdam te bezoeken.
2. *Vergaande afstemming tussen het RO en RphO*: Rotterdam en Den Haag kiezen voor een vergaande afstemming en samenwerking van het Rotterdams Philharmonisch Orkest met het Residentie Orkest. Den Haag zal een afweging moeten maken in hoeverre de aanwezigheid van een eigen symfonieorkest wenselijk is. In de visie van de staatssecretaris (Meer dan kwaliteit, 10 juni 2011) wordt gesproken van één orkest voor het verzorgingsgebied Rotterdam – Den Haag. Gelet hierop, en de voorkeur die de staatssecretaris in zijn visie uitspreekt voor een *volwaardig* symfonieorkest met voldoende budget, ligt het voor de hand dat het Residentieorkest wordt omgevormd tot een kleinschaliger ensemble of wordt opgeheven. Een zachte overgang verdient

hierbij de voorkeur. Dat betekent dat het RphO actievere marketing gaat voeren richting het Haagse publiek en optreedt in Den Haag (indien gewenst door de gemeente Den Haag).

Onderbouwing van het scenario

Den Haag profileert zich op dit moment reeds als dansstad, onder meer met de website *Den Haag Danst!* De stad beschikt over een van de beste dansgezelschappen ter wereld (NDT), 's lands grootste dansproductiehuis (Korzo), twee dansfestivals (Holland Dance Festival en het CaDance Festival) en unieke danspodia (waaronder Lucent Danstheater en Korzo Theater). Uit het Haags Stadspanel blijkt dat qua waardering moderne dans/ ballet op de derde plaats staat. Hierop gelet, en aangezien gezelschappen mobieler zijn dan podia, ligt het voor de hand de profilering van Den Haag als dansstad als uitgangspunt te nemen in de culturele metropoolvorming en de aanwezige infrastructuur van Rotterdam en Den Haag hierop af te stemmen. Hierbij moet worden opgemerkt dat Rotterdam op dit moment meer *dansgezelschappen* huisvest dan Den Haag. De RKK signaleert over dans *en theater* bovendien het 'Rotterdam-gevoel': de gezelschappen voelen zich verbonden met Rotterdam als inspiratiebron, als thuishonk en als plek waar men bewust voor gekozen heeft om te – willen – blijven. De bereidheid van instellingen en financiële noodzaak zullen doorslaggevend zijn in de beslissing tot verhuizen.

Na het Concertgebouworkest wordt het Rotterdam Philharmonisch Orkest beschouwd als het beste orkest in Nederland en als het enige andere orkest met een internationaal profiel. Daarnaast vallen ook het Gergiev Festival en de Operadagen op als kwalitatief hoogwaardige evenementen. Hierop gelet ligt het voor de hand de Rotterdamse voorzieningen op het gebied van klassieke muziek als uitgangspunt te nemen in de culturele metropoolvorming en de aanwezige infrastructuur van Rotterdam en Den Haag verder hierop af te stemmen.

Uit het Rotterdamse Stadspanel blijkt indicatief dat Rotterdammers ballet/dans relatief onbelangrijk vinden en relatief weinig bezoeken. Ook uit het Haagse Stadspanel blijkt dat het Haagse publiek dans relatief weinig bezoekt. Dit betekent dat het publiek voor dans relatief bescheiden is (een niche). De Stadspanels leren dat er ook voor klassieke muziek een bescheiden bezoekerspubliek is. De landelijke cijfers van het Sociaal en Cultureel Planbureau bevestigen de relatief geringe omvang van het publiek voor dans en klassieke muziek en de dalende trend hierin. Gelet op dit alles is het ons inziens logisch dat ook de infrastructuur met de omvang van het publiek mee verandert en dat wordt gekozen voor een hoogwaardige concentratie van dans in Den Haag en klassieke muziek in Rotterdam. Ten slotte blijkt indicatief uit het Rotterdamse Stadspanel dat het Rotterdamse danspubliek aangeeft op dit moment Den Haag al veel te bezoeken en dus bereid is tot reizen. Uit het onderzoek 'Collectieve cultuurmarketing Den Haag' blijkt tot slot dat het publiek voor dans overwegend lokaal en regionaal is en dat daarom niet moet worden ingezet op het bereiken van een landelijk publiek.

Wat levert het op?

Uitgaande van een krachtige, resultaatgerichte uitvoering langs de drie eerder genoemde actielijnen kan dit scenario concreet de volgende resultaten opleveren:

- *Een duidelijker profiel*: concentratie van instellingen en onderlinge afstemming leidt tot een duidelijker profiel van Den Haag op het gebied van dans en van Rotterdam op het gebied van klassieke muziek;
- *Hogere efficiëntie*: meer afstemming, samenwerking en/of fusering op het gebied van dans en klassieke muziek leidt tot een hogere efficiency (minder subsidie per bezoeker).

4.4 Scenario 3: Samenwerking kunstvakopleidingen en cultuureducatie-instellingen

Wat behelst het scenario?

Scenario 3 behelst de nauwe en structurele samenwerking tussen grootschalige Rotterdamse en Haagse kunstvakopleidingen en cultuureducatie-instellingen. Deze samenwerking heeft als doel de efficiëntie te vergroten door waar mogelijk vergelijkbaar aanbod te combineren en samen te werken in de *back office*. Het gaat hierbij om:

- *kunstvakopleidingen*: Codarts, Willem de Kooning Academie, het Koninklijk Conservatorium en de Koninklijke Academie voor beeldende kunsten. Hierbij kan worden gedacht aan samenwerking op het gebied van personeel, namelijk het delen van docenten die in beide steden dezelfde cursussen verzorgen. Ook kan worden gedacht aan samenwerking in het curriculum, dus aan het gezamenlijk aanbieden van opleidingen en vakken. Deze bundeling van het aanbod is ook recent geadviseerd door de adviescommissie voor het kunstvakonderwijs, vanuit de gedachte dat er nu teveel studenten worden opgeleid en dat een afname hierin nodig zou zijn. De samenwerking tussen kunstvakopleidingen flankiert het cultuurbeleid.
- *cultuureducatie-instellingen*: SKVR en het Koorenhuis. Allereerst dienen de gemeenten Rotterdam en Den Haag samen met de cultuureducatie-instellingen de (sterk veranderende rol) van cultuureducatie in de samenleving te bepalen en, hieruit voortvloeiend, het beleid te evalueren, inclusief de rol van de markt. Daarna kan worden gedacht aan samenwerking tussen SKVR en het Koorenhuis op het gebied van personeel, namelijk het delen van docenten en aan onderlinge afstemming en gezamenlijk aanbieden van cursussen (bijvoorbeeld bij cursussen waarbij de deelnemers bij elkaar kunnen worden geplaatst). Beide instellingen hebben aangegeven dat zij het gesprek hierover al zijn begonnen.

Onderbouwing van het scenario

Het scenario richt zich op kunstvakopleidingen en cultuureducatie-instellingen, omdat in deze genres in beide steden een klein aantal grootschalige instellingen is gevestigd op relatief korte afstand van elkaar. Deze instellingen vertonen op dit moment een mate van overlap in hun aanbod. Gelet op de schaalgrootte, de gelijksoortige bedrijfsvoering en vergelijkbare doelgroepen ligt samenwerking voor de hand en kunnen er zo relatief gemakkelijk efficiencyvoordelen worden behaald. De RRKC signaleert tevens dat de

conservatoria in Rotterdam en Den Haag elkaar goed aanvullen, ook in hun visies, en samenwerking hier dus voor de hand ligt. Aan de verdere invulling van de samenwerking zou volgens de gemeenten op dit moment ook al worden gewerkt. Bij andere genres zijn de instellingen en voordelen vaak kleiner, minder gemakkelijk te behalen of juist gemakkelijker te behalen binnen de eigen stad (zie paragraaf 4.5).

De voordelen voor kunstvakopleidingen en cultuureducatie-instellingen ontstaan met name door het combineren van personeel en afstemming in het aanbod. Samenwerking ligt ook voor de hand, omdat het gaat om een *klein aantal* partijen (overwegend twee instellingen) waartussen samenwerking sneller en gemakkelijker tot stand kan komen. Hierbij is het van groot belang dat deze partijen ook daadwerkelijk hiertoe bereid zijn.

Hoewel weinig bekend is over de reisbereidheid van studenten en amateurkunstbeoefenaars, is onze verwachting dat deze groter is dan bij reguliere cultuurbezoekers. Het betreft immers een jonge doelgroep (bij de conservatoria overwegend studenten) die een opleiding volgen en een publiek dat aan *actieve* kunstbeoefening doet. Deze verwachting dient te worden gestaafd door onderzoek.

Wat levert het op?

Dit scenario heeft als doel tot grotere efficiency te komen, ofwel hetzelfde resultaat te behalen met minder middelen of meer resultaat te behalen met dezelfde middelen. Uitgaande van een hoge bereidheid en inzet van de betreffende instellingen en een krachtige op resultaat gerichte samenwerking kan dit scenario concreet de volgende resultaten opleveren:

- *Lagere kosten*: bij een efficiëntere en flexibelere inzet van docenten mag bij arbeidsintensieve kunstvakopleidingen en kunsteducatie-instellingen worden verwacht dat dit flinke kostenbesparingen kan opleveren.
- *Gestroomlijnd aanbod*: meer afstemming in en bundeling van het aanbod kan leiden tot minder overlap (het combineren van dezelfde opleidingen/cursussen/vakken) of het blijven en kunnen aanbieden van opleidingen/cursussen/vakken waarvoor in beide steden samen wel voldoende deelnemers aanwezig zijn.

4.5 Tot slot: over reisbereidheid en andere conclusies

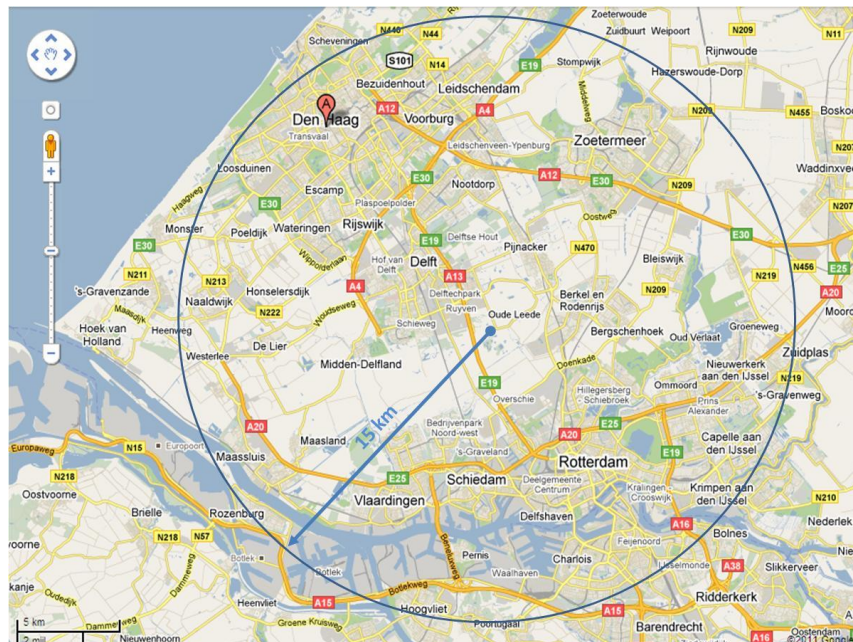
Over reisbereidheid

In hoeverre zijn inwoners uit Den Haag bereid te reizen naar Rotterdam en, andersom, Rotterdammers naar Den Haag? En in hoeverre zijn bezoekers uit de regio of de rest van het land bereid om voor cultuur naar Rotterdam of Den Haag te reizen? In elk van de drie scenario's vormt reisbereidheid in meer of mindere mate een voorwaarde voor succes. In algemene zin weten we het volgende over reisbereidheid:

- Hoger opgeleiden, een belangrijk deel van het cultuurpubliek, reizen verder en vaker in hun vrije tijd (Op weg in de vrije tijd, SCP).
- Binnen de vrijetijds mobiliteit wordt voor culturele activiteiten relatief de grootste afstand afgelegd. Deze reizen zijn het minst gericht op de nabijheid van de directe

woonomgeving en het meest op bestemmingen van 30 kilometer of verder (Op weg in de vrije tijd, SCP).

- Reisbereidheid wordt bepaald door drie factoren: de uniciteit van het aanbod, de reisafstand in kilometers of minuten en de kosten (aldus de geraadpleegde experts).
- De reisafstand die mensen afleggen voor cultuur is de afgelopen decennia toegenomen (Cees Langeveld).
- De reisbereidheid is groter voor musea en festivals dan voor podia (Eropuit!, SCP) .

In het cultuurbeleid is reisbereidheid een actueel onderwerp geworden. Recente onderzoeksresultaten, onder meer van Berenschot en de Atlas voor gemeenten, zijn in wording (zie bijlage b1) en laten nog uiteenlopende uitkomsten zien wat betreft de reisbereidheid van cultuurpubliek in kilometers. Verder kan er sprake zijn van belangrijke verschillen tussen de in de stadspanels *aangegeven* reisbereidheid en de *daadwerkelijke* reisbereidheid van bezoekers. Ook kunnen er belangrijke verschillen zijn qua reisbereidheid tussen verschillende doelgroepen (zoals ouderen en jongeren). Ook de geraadpleegde experts denken uiteenlopend over reisbereidheid en de mate waarin dit voor Rotterdam en Den Haag (waarvan de centra 22 kilometer van elkaar af liggen) een issue is. Verder zou de reisbereidheid zelf ook nog eens kunnen veranderen, als logisch gevolg van de aankomende bezuinigingen die waarschijnlijk leiden tot minder cultuurinstellingen. Zo signaleert het SCP in Eropuit!: “Voor het bezoek aan evenementen of aan theaters, podia en musea legt men veel grotere afstanden af dan om de sportaccommodatie, het clubhuis of de repetitieruimte te bereiken. Dat is een logisch gevolg van het aantal aanwezige voorzieningen: er zijn in Nederland minder theaters, podia en musea dan sportaccommodaties en dus legt men daar grotere afstanden voor af.” De vraag is dus in welke mate de huidige onderzoeksresultaten van toepassing zijn op een nieuwe situatie waarin er minder aanbod voorhanden is. Last but

not least wijzen we op de *mentale* afstand. Ofwel, in hoeverre is voor de reisbereidheid bepalend dat de stad waar men naar moet afreizen sterk verschilt, zo niet als tegenovergesteld wordt ervaren van de stad waarin men woont. In onderzoeken wordt weinig aandacht besteed aan de mentale afstand. Specifiek voor Rotterdam en Den Haag zou de mentale afstand de reisbereidheid zowel in positieve als in negatieve zin (sterk) kunnen beïnvloeden.

Al met al concluderen we dat de reisbereidheid een belangrijke, deels onbekende variabele is in de scenario's en dat nader onderzoek meer zekerheid hierover moet geven. Daarnaast is het belangrijk te signaleren dat ook buiten de scenario's gemeenten (misschien wel effectiever) de reisbereidheid voor cultuur kunnen stimuleren, indien ze hiertoe de ambitie hebben. Dit kan door de Rotterdampas voor cultuur ook geldig te maken in Den Haag en, vice versa, de Ooievaarspas ook in Rotterdam. Ook kan het vervoer naar cultuurinstellingen gratis worden aangeboden voor bezoekers uit andere stad (vergelijkbaar met het gratis reizen met het openbaar vervoer in Amsterdam met een geldig toegangkaartje voor cultuur). Verder kan de reisbereidheid worden gestimuleerd door het verder reduceren van de reistijd tussen beide steden, waarvan de RandstadRail een goed voorbeeld is.

Culturele metropoolvorming: is een uniek initiatief en zowel kans als noodzaak

In een (inter)nationale context bezien is culturele metropoolvorming een uniek initiatief. Mits het goed wordt aangepakt, kan het tot bijzondere en vernieuwende samenwerkingen leiden tussen culturele en promotionele instellingen in Den Haag en Rotterdam. Culturele metropoolvorming kan hiermee worden beschouwd als een kans voor Rotterdam en Den Haag om *gezamenlijk* meer te kunnen bereiken dan *alleen* mogelijk is. Indien het tot goede resultaten leidt, kan het een toonaangevend voorbeeld zijn voor hoe steden, die op korte afstand van elkaar liggen, meer kunnen afstemmen en samenwerken. Tegelijkertijd vormt culturele metropoolvorming ook een noodzaak in tijden van bezuinigingen. Slimme samenwerkingsverbanden vormen een passend antwoord op een veranderende samenleving, waarin een efficiëntere inzet van publiekelijk geld wordt gewenst.

De drie scenario's kunnen onafhankelijk van elkaar worden gekozen

De hiervoor beschreven scenario's zijn onafhankelijk van elkaar. De gemeenten Rotterdam en Den Haag kunnen dan ook, afhankelijk van de ambities en voorkeuren, een of meer scenario's kiezen. Bij elk van de scenario's hebben de gemeenten als subsidiënt de mogelijkheid mede te bepalen hoe ambitieus het scenario wordt ingevuld. Hierbij is het belangrijk te beseffen dat scenario 1 een investeringsscenario is; collectieve marketing vergt extra middelen, maar levert ook extra bezoek op, meer inkomsten en mogelijk een hoger rendement (uitgedrukt in marketingkosten per bezoeker). Scenario 2 levert kostenbesparing op (bij vergaande samenwerking en afstemming in het aanbod en/of fuseren), maar vergt ook investeringen op het gebied van marketing. Scenario 3 is uitsluitend gericht op kostenbesparingen, middels vergaande samenwerking en afstemming van aanbod.

Culturele metropoolvorming als idee leeft beperkt, maar urgentie maakt het actueel

De RRC geeft aan dat de vorming van een metropoolregio Rotterdam – Den Haag in de cultuursector nog niet erg leeft en ook nog vrijwel nergens duidelijk gestalte krijgt. Ook de geraadpleegde experts zijn van mening dat metropoolvorming in de kinderschoenen staat. Wij sluiten ons hierbij aan, met de opmerking dat de huidige cultuurbezuinigingen het besef en de bereidheid tot samenwerken/fuseren hebben vergroot en culturele metropoolvorming actueel maken. Meer dan ooit lijkt nu het moment om vanuit deze gedachte tot een effectiever en efficiënter cultuurbeleid te komen.

Rotterdam en Den Haag moeten de eigen identiteit behouden

Culturele metropoolvorming betekent volgens sommigen dat Rotterdam en Den Haag zullen worden gecommuniceerd als één identiteit. Dit is wat ons betreft niet het geval. Samenwerking betekent niet dat de eigen identiteit verdwijnt. De eigen identiteit – het ruwe, jonge en directe van Rotterdam en het luxe, deftige en gepolijste van Den Haag – moet juist worden behouden en worden benadrukt. Dit is immers de kracht van beide steden. In de communicatie moeten deze tegenstellingen juist als een kracht, als één geheel en als aanvullend worden gecommuniceerd. Wat betreft de verschillende genres waarop beide steden zich los van elkaar profileren – *dans* voor Den Haag en *architectuur* voor Rotterdam – geldt dat het actiever promoten ervan in beide buurstedes sowieso wenselijk is in het kader van de culturele metropoolvorming.

Ook in de eigen stad mogelijkheden tot meer efficiency

Niet alleen door samenwerking tussen Rotterdam en Den Haag is meer efficiency mogelijk. Ook door in Rotterdam of Den Haag zelf, dus instellingen in dezelfde stad te laten samenwerken, kan dit worden bereikt. Bijvoorbeeld door het combineren van (functies in de) back offices, mogelijk op het gebied van personeel en administratie en wellicht ook op het gebied van programmering, marketing en inkoop. Concentratie van vergelijkbare cultuurinstellingen op één locatie komt hier in elk geval voor in aanmerking. Rondom het Schouwburgplein in Rotterdam zouden de grote cultuurinstellingen (de Doelen, de Schouwburg en wellicht het IFFR) meer kunnen samenwerken, en zo ook rondom het Spuiplein in Den Haag (de SEM, het Theater aan het Spui, NDT en het Residentieorkest en wellicht het Filmhuis Den Haag).

Beperkt empirisch bewijs, maar experts zijn het op hoofdlijnen eens

Het nadenken over culturele metropoolvorming - als beleid om te investeren of te besparen - past bij de huidige ontwikkeling in de cultuursector richting meer samenwerking, afstemming en kostenbesparing. Het is een relatief nieuwe manier van denken, met als logische consequentie dat onderzoeksmateriaal ter onderbouwing ervan relatief beperkt voorhanden is. Als onderdeel van de bovenstaande scenario's is door ons steeds naar relevant onderzoeksmateriaal verwezen. In het algemeen concluderen we echter dat er relatief weinig empirisch bewijs aanwezig is voor de slagingskansen van de scenario's. Anderzijds blijken de geraadpleegde experts het wel over de hoofdlijnen van de gepresenteerde scenario's eens te zijn (met als belangrijkste discussiepunt de

reisbereidheid in scenario 2). De scenario's moeten daarom vooral worden beschouwd als strategische beleidskeuzen, die door de ogen van experts logisch lijken, beperkt met cijfers kunnen worden onderbouwd en uiteindelijk door de gemeenten mede moet worden gekozen op basis van visie en ambitie.

Samenwerken sterk dwingend/belonend maken, fuseren levert meer kostenbesparing op

De Rotterdamse en Haagse instellingen werken al het nodige samen, zowel in de eigen stad als met instellingen in de andere stad. De RRKC signaleert dat samenwerking per saldo bijna altijd meer geld kost, een inhoudelijk belang heeft en daarom een slecht bezuinigingsmotief is. Door de experts is terecht gesignaleerd dat veel van de huidige samenwerking, ook die expliciet is gericht op kostenbesparing, relatief weinig oplevert. Wij zijn ons hiervan bewust en tegelijkertijd zijn we van mening dat er bij de drie scenario's door samenwerking wel degelijk inhoudelijke en/of efficiencyvoordelen te behalen zijn. De samenwerking zal echter een sterk dwingend of belonend karakter moeten hebben, sterk resultaatgericht moeten zijn met bereidwillige partijen. Indien de gemeenten met zekerheid grotere kostenbesparingen wensen, dan ligt kiezen en/of fuseren, specifiek bij scenario 2, meer voor de hand.

Bij een volgende stap andere steden uit de Zuidvleugel betrekken, indien logisch

De gemeenten Rotterdam en Den Haag willen allereerst onderling kijken naar de mogelijkheden tot culturele metropoolvorming. Bij positieve resultaten en de wens om een volgende stap te nemen, is het ons inziens nodig om, waar logisch, ook andere steden in de Zuidvleugel te betrekken. Als het gaat om de gezamenlijke profilering met kunstmusea, popmuziek en festivals (scenario 1) vormt in elk geval Delft een interessante potentiële samenwerkingspartner. Dit vanwege het aanbod van musea in deze stad en de aanwezigheid van studenten als potentiële bezoekers van popmuziek en festivals in Rotterdam en Den Haag.

Opdrachtgever, adviseurs en experts

Opdrachtgevers/begeleidingsgroep

Gemeente Rotterdam

- Antoinette Laan (wethouder Sport en Recreatie, Kunst en Cultuur)
- Stef Oosterloo (directeur dienst Kunst en Cultuur)
- Leonie de Wit (beleidsadviseur dienst Kunst en Cultuur)
- Louise Henderickx (beleidsadviseur/onderzoekscoördinator dienst Kunst en Cultuur)

Gemeente Den Haag

- Marjolein de Jong (wethouder Cultuur)
- Paul Broekhoff (directeur dienst Cultuur)
- Marja Molewijk (senior beleidsmedewerker dienst Cultuur)

Adviseurs

- Stephen Hodes
- Johan Idema
- Anneke Jenniskens
- Carolien van den Akker

Geraadpleegde experts

- Cees Langeveld (Chassé Theater/Erasmus Universiteit)
- Johan Moerman (Rotterdam Festivals)
- Chris de Vries (Centrum voor Onderzoek en Statistiek)
- George Lawson (Fonds Podiumkunsten)
- Jos de Haan (SCP)
- Gerard Marlet (Atlas voor gemeenten)

Geraadpleegde documenten

- Op weg in de vrije tijd, Context, kenmerken en dynamiek van vrijetijdsmobiliteit, SCP, 2006
- Eropuit! Nederlanders in hun vrije tijd buitenshuis, SCP, 2011
- Het Rotterdamse Stadspanel over kunst- en cultuurbeleid en bezuinigingen daarop, COS, 2001
- Vragen Stadspanel Den Haag Beleidskader Kunst & Cultuur 2013-2016, Gemeente Den Haag, 2011-05-31
- De waarde van cultuur voor de stad, Atlas voor gemeenten, 2011
- Culturele Staalkaart Rotterdam 2011, RRKC
- Den Haag Collectieve Cultuurmarketing, LAgrouP 2010
- Een dansvoorstelling vanavond? Waarom niet! BarrièreScope dansvoorstellingen, TNS Nipo, Bureau Promotie Podiumkunsten
- Toeristisch imago onderzoek Den Haag, LAgrouP 2010
- Meer dan kwaliteit. Een nieuwe visie op het cultuurbeleid. Ministerie van OCW, 2011.

Inventarisatie culturele infrastructuur

Hoofdcategorie	Subcategorie	Rotterdam	Subsidie gemeente	Subsidie provincie	Subsidie rijk	Den Haag	Subsidie gemeente	Subsidie provincie	Subsidie rijk	
PODIUMKUNSTEN										
gezelschappen, producent, productiehuis	theater	Stichting Bonheur	x			Alba Theaterhuis	x			
		Rotterdams Wijktheater	x		x	Drang	x			
		Theaterproductie/RO Theater	x		x	Het Nationale Toneel	x		x	
		Productiehuis Rotterdam	x		x	Toneelgroep De Appel	x		x	
		Stichting Wunderbaum	x							
		Onafhankelijk Toneel	x							
		Stichting Hotel Modern	x							
		Pameijer/Theater Maatwerk	x							
		jeugdtheater	Theatergroep Siberia	x			Briza			
			Theatergroep MAX	x	x	x	Stella Den Haag	x		x
	Jeugdtheater Hofplein		x			Jeugdtheaterschool Rabarber	x			
	dans	Stichting Meekers	x		x	Ballet van Leth	x			
		Scapino Rotterdam	x		x	De Dutch Don't Dance Division	x			
		Conny Janssen Danst	x			Nederlands Dans Theater	x		x	
		Stichting Rogie C.S.	x			Korzo Theater	x			
		Dance Works Rotterdam	x							
		Stichting Dansateliers	x		x					
	klassieke muziek	Stichting Doelenensemble	x			Gastprogramming	x			
		Jeugd Symfonie Orkest	x			Musica Antica da Camera	x			
		Stichting Laurensantorij	x			New Dutch Academy	x			
		Rotterdams Philharmonisch Orkest	x		x	Residentie Orkest	x		x	
		Kamerorkest/Sinfonia Rotterdam	x			Matangi Strijkkwartet			x	
		Jong Muzikalent Nederland	x			Rubens Quartet			x	
						Haags Orgel Kontakt	x			
	populair (pop, dance, jazz, wereld)	Rotterdams Jazz Orkest	x			LOOS	x			
		Stichting Music Matters	x							
		World Music & Dance Centre	x							
		Jazz International Rotterdam	x							
	podia	klassieke muziek	Concert- en congresgebouw de Doelen	x			Anton Philipszaal	x		
			Grote of Sint-Laurenskerk	x			Nieuwe Kerk Grote Kerk			
		populair (pop, dance, jazz, wereld)	Stichting Live at Rotown	x			Bazart	x		
			Stichting Worm	x		x	Musicon	x		
			UCP/De Nieuwe Oogst	x			Paard van Troje	x		
Stichting Poppodium Baroeg			x			Prospero	x			
Ahoy						De Regentenkamer				
Heidegger						BinkSHoog				
						Muziekcafé De Paap	x			
						De Supermarkt	x			
						330 live (Café Cremers)	x			
						Haags Pop Centrum	x			
theater/dans/literatuur		Stichting Rotown Magic	x			Culturalis theater	x			
		Luxor Theater Rotterdam	x			Theater Dakota	x			
		Rotterdamse Schouwburg	x			Diligentia & PePijn	x			
		Op Katendrecht/Theater WALHALLA	x			Het Nieuwe Zuiderparktheater	x			
		Rotterdamse Poppenspelers	x			Theater Pierrot	x			
		Theater Zuidplein	x			Koninklijke Schouwburg	x			
		Hal 4.1				Literair theater Branoul	x			
						Lucent Danstheater				
						Theater aan het Spui	x			
						Theater De Regentes	x			
						Zeebelt theater	x			
						World Forum Theater				
						Circustheater Scheveningen Kooman's poppentheater				
festivals		klassieke muziek	Prinses Christina Concours	x		x	Internationaal Kamermuziekfestival Den Haag	x		
			Operadagen Rotterdam	x			Prinses Christina Concours	x		x
			Gergiev Festival	x		x	D. van Wely Vioolconcours en Iordens Viooldagen			x
			Dag van de Romantische Muziek				Festival Classique	x		
		populair (pop, dance, jazz, wereld)	Nationale Taptoe	x			Parkpop			
			Stichting Kulsan	x			Johan Wagenaar Stichting	x		
			Nemesis/Metropolis Festival	x			SXSW / Walk the Line Festival	x		
			Stichting Zomercarnaval	x			The Hague Jazz	x		
	Stichting Dunya Festival		x			Kaderock	x			
	RIF/North Sea Round Town		x			The Hague African Festival	x			
	Stichting Motel Mozaïque		x			Plein open	x			
	Bevrijdingsfestival Zuid-Holland				x	Beatstad	x			
	North Sea Jazz Festival					Haagse Popweek	x			
	Dance Parade/Now & Wow Festival									
	Euro+ Songfestival			x						
	theater, dans, literatuur	Poetry International	x		x	Boekids	x			
		Stichting Lezersfeest	x			Crossing Border	x		x	
Stichting Passionate Bulkboek		x		x	Dichter aan huis	x				
Kunstbende Zuid-Holland		x			Holland Dance Festival	x		x		
Festival Circusstad					Jan Campert-stichting	x				
De Parade					Winternachten	x				
Zomerzondagen					De Parade	x				
				Festival De Betovering	x					
BIBLIOTHEKEN EN OVERIG										
bibliotheken	Centrale Discotheek Rotterdam	x		x	Koninklijke Bibliotheek			x		
	Gemeentebibliotheek Rotterdam	x			Openbare Bibliotheek Den Haag	x				
internationale cultuurinstutuen	Alliance Française				Sculptuur Instituut	x				
debatcentra	Goethe Instituut									
	Tjchisch Centrum									
	RRKC (De Unie)	x			Kosmopolis Den Haag	x				
	Kosmopolis Rotterdam	x								
	Designplatform Rotterdam	x								
Arminius	x									
BEELDENDE KUNST/ERFGOED/ARCHITECTUUR										
beeldende kunst, vorm- geving, nieuwe media	kunstenarsinitiatieven	ADA Rotterdam				Project Space 1646				
		Trendbeheer				DCR				
		Het Wilde Weten				Quartair				
		Stichting B.a.d.				JCA De Kok				
		Kaus Australis				De Grote Witte Reus				
		Ja-Room				De Combinatie				
		Duende				PIP				
		Kunst & Complex				Langweiligheid				
		De Zwarte Ruiter				Billytown				

		Hommes Foundation		Satellietgroep	
		De Player		Stichting Z	
		MAMA		Stichting Delta	
		Roodkapje		Walden Affairs	
		Artinfuse		Andergrond	
		Cucosa		De Besturing	
				Maakhaven	
				Ruimtevaart	
				Op Trek	
	tentoonstellingsruimten	Centrum Beeldende Kunst	x	Heden	x
		Showroom MAMA	x	Pulchri Studio	x
		KinderKunsthal Villa Zebra	x	Stichting Atrium Den Haag	x
		Kunsthal Rotterdam	x	Stroom Den Haag	x
		Stichting LPII	x		
		Stichting Witte de With	x		
	galeries	Vivid Vormgeving	x	Stichting West	
		Galerie Aelbrecht		Nest	
		Ram-Art NI		Lief Hertje	
		Stg Uitgeverij en Galerie Duo Duo		Season Galleries	
		Phoebus Rotterdam Galerie		De Twee Pauwen	
		Galerie African Art		Livingstone Gallery	
		Atelier Galerie Herenplaats		Kunstszaal Van Heijningen	
		Galerie Kralingen		Ramakers Galerie	
		Galerie Ecce		Galerie Noordeinde	
		Galerie van Eijck		Haagse Kunstkring	
		Galerie Delta Rotterdam		Maurits v/d Laar	
		Galerie XX Multiple		Nouvelles Images	
		Kunst & Knipwerk 't Pakhuis		De Rijk Fine Art	
		Vip's BV		Vonkel	
		Galerie Onno van Toor			
		Atelier Klijnstra			
		Galerie Vivid			
		Galerie Le Tableau			
		Ikenna Trading			
	evenementen, festivals	Stichting Designprijs	x	De Generator	x
		Festival Wereld van Witte de With		Den Haag Sculptuur	x
		Museumnacht		TAG	x
				Museumnacht	
				Biennale Kijkduin	
	werkplaatsen	Stichting V2	x	Grafische Werkplaats	x
				Vrije Academie	x
erfgoed	musea	OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam	x	Escher in het Paleis	x
		Historisch Museum Rotterdam	x	Gemeentemuseum Den Haag	x
		Chabot Museum	x	Haags Historisch Museum	x
		Haven- en Scheepvaartmuseum	x	Loosduins Museum	x
		Museum Boijmans Van Beuningen	x	Museon	x
		Nederlands Fotomuseum	x	Museum Bredius	x
		Natuurhistorisch Museum Rotterdam	x	Muzee	x
		Wereldmuseum Rotterdam	x	Sarnamihuis	x
		Maritiem Museum Rotterdam	x	Mauritshuis	x
		Nederlands Architectuurinstituut	x	Letterkundig Museum	x
		Belasting & Douane Museum		Museum Meermanno	x
		Mariniersmuseum		Museum Beelden aan Zee	
		Nationaal Onderwijsmuseum		Panorama Mesdag	
				Museum Mesdag	x
	archieven	Gemeentearchief Rotterdam	x	Nederlands Muziek Instituut	x
				Nationaal Archief	x
				RKD	x
				Haags Gemeente Archief	x
				Centraal Bureau voor Genealogie	x
architectuur	architectuurcentra	Architectuur Instituut Rotterdam	x		
	festivals	Stichting Archiprix			
		Architectuur Biënnale Rotterdam	x		
		Stichting European Nederland			
		AFRR Architectuur Film Festival			
FILM					
	filmtheaters	LantarenVenster	x	Filmhuis Den Haag	x
	bioscopen	Film Theater Cinerama		Omniversum	
		Pathe Schouwburgplein		Pathé Scheveningen	
		Prinses Theater BV		Pathé Buitenhof	
		Pathe de Kuip		Pathé Spuimarkt	
	festivals	Film Festival Rotterdam	x	Movies That Matter Festival	x
		Stichting Film in de Buurt	x	Shoot Me Filmfestival	x
		Pleinbioscoop			
EDUCATIE					
	kunsteducatie instellingen	HipHopHuis Holland	x	Haags Kinder Atelier	x
		Rotterdams Centrum voor Theater	x	Koorenhuis	x
		Kunst in de Klas	x	Stichting Educatieve Orkest Projecten SEOP	x
		Stichting Circus Rotjeknor	x		
		Kunsthuis Vorming Rotterdam	x		
		Kinderatelier PUNT 5	x		
		Hal 4/Digital Playground	x		
	kunstavakopleidingen	Codarts, Hogeschool voor de Kunsten	x	Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten	x
		Willem de Kooning Academie	x	Koninklijk Conservatorium	x
		Berlage Instituut	x		
ONDERSTEUNEND					
	ondersteunende organisaties	KunstAccommodatie Rotterdam	x	ACKU	x
		Stichting Rotterdam Festivals	x	Culturalis	x
		Stichting SBAW	x	Haags Uitburo	
		Vereniging voor Amateurtheater	x	Kastelenstichting Holland en Zeeland	x
		Uitburo Rotterdam	x	Stichting Digitaal Erfgoed Nederland	x
		Zuid-Hollandse Popunie	x	Sectorinstituut Openbare Bibliotheken	
				Stichting Nederlands Muziek Instituut	
				Stichting Artes	
MEDIA					
	radio- en televisiezenders	Televisie Nederland (MTNL)	x	RTV West	x
		CineacTV			
		FunX Rotterdam	x		
		Lokale Omroep Rotterdam	x		

Uitnodiging enquête aan cultuurinstellingen

Bijgesloten de uitnodiging die de wethouder Cultuur van de gemeente Den Haag aan de Haagse cultuursector heeft gestuurd. Dezelfde brief is uit naam van de wethouder Cultuur van de gemeente Rotterdam aan de Rotterdamse cultuursector gestuurd.

Retouradres: Postbus 12 600, 2500 DJ Den Haag

Kenmerk Den Haag
BOW/2011.48
Kenmerk Rotterdam
11dkc14
Datum
28 januari 2011

Onderwerp

Onderzoek LAgrouP naar de culturele infrastructuur in Rotterdam en Den Haag

Geachte meneer/mevrouw,

Graag wil ik uw medewerking vragen voor deelname aan een onderzoek dat LAgrouP in opdracht van de gemeenten Rotterdam en Den Haag zal uitvoeren. Dit onderzoek betreft een *scan van de culturele infrastructuren van Rotterdam en Den Haag* en wil een antwoord geven op de volgende vragen:

- waaruit bestaat het culturele aanbod van beide gemeenten?
- waaruit bestaat de huidige samenwerking en afstemming tussen de cultuurinstellingen in beide steden?
- wat is de huidige en mogelijke effectiviteit en efficiëntie van de culturele infrastructuur (voor zover deze zijn te verbeteren door samenwerking en afstemming)?
- hoe onderscheidend en competitief is het huidige cultuuraanbod (voor zover dit is te verbeteren door samenwerking en afstemming)?

Het onderzoek komt voort uit een wens van beide gemeenten om de krachten te bundelen en uit te groeien tot een nationaal en internationaal concurrerende metropool. Eind 2008 hebben beide colleges hiertoe de eerste stappen gezet. Dit heeft in april 2009 geresulteerd in een agenda voor de metropoolregio Rotterdam - Den Haag. Cultuur is één van de onderwerpen op deze agenda.

De gedachte achter de metropoolregio Rotterdam - Den Haag

Rotterdam en Den Haag zijn in internationaal opzicht geen grote steden, maar de regio bezit wel metropolitane kwaliteiten en ambities. Een goede internationale bereikbaarheid, drie topuniversiteiten en culturele voorzieningen van hoog niveau zijn hier voorbeelden van. De twee steden liggen op slechts 20 kilometer afstand van elkaar en dagelijks reizen duizenden forenzen door dit woon- en werkgebied, waar bijna 3 miljoen mensen wonen. Met de tussen- en omliggende gemeenten in de zuidelijke Randstad is metropoolvorming zo goed als vanzelfsprekend. De metropoolregio Rotterdam - Den Haag wil ook bijdragen aan het verwerven van een toppositie van de Randstad in Europa.

Inlichtingen bij

M.M. Molewijk (Den Haag)
070-353 23 09

Postadres: Postbus 12 600, 2500 DJ Den Haag
Bezoekadres: Spui 70, Den Haag
Internetadres: www.denhaag.nl

drs. L.J. de Wit (Rotterdam)
010-267 19 16

Postbus 70012, 3011 AD Rotterdam
Stadhuis Coolsingel 40, Rotterdam
www.rotterdam.nl

Er zijn veel mogelijkheden om meer met de nabijheid van de twee steden te doen. In plaats van te denken in concurrentie en bedreigingen kijken we nu vooral naar de mogelijkheden voor samenwerking. Een grotere toenadering op het gebied van bereikbaarheid, vestigingsklimaat, recreatie, sport en cultuur biedt agglomeratievoordelen voor inwoners, bedrijven en bezoekers van de metropoolregio. Met de benoeming van de Rotterdam - The Hague Airport en het aanleggen van de Randstadrail zijn de eerste stappen in die richting gezet.

De metropoolregio in relatie tot het rijksbeleid

De wens tot samenwerking tussen beide steden is al in 2008 geformuleerd, vanuit de gedachte kansen te creëren en economisch samen sterker te willen staan. Dat is het primaire doel van dit onderzoek. Echter, ook u weet dat we te maken hebben met een andere politieke en economische realiteit dan toen: een economische crisis en een nieuw kabinet dat substantieel wil bezuinigen op cultuur. Dit zal betekenen dat ook op stedelijk niveau scherpe keuzes moeten worden gemaakt ten aanzien van cultuursubsidies. Het thema 'regiovorming' kan daarom terugkomen in onze uitgangspuntennota's voor de volgende kunstplanperiode.

De metropoolregio in relatie tot cultuur

De metropoolagenda beslaat alle beleidsterreinen, dus ook dat van cultuur. Het is van belang te onderzoeken wat culturele organisaties voor de metropoolregio kunnen betekenen en wat de metropoolvorming voor de cultuursector kan betekenen.

Wij hebben onderzoeksbureau LAGroup gevraagd ons, samen met uw instellingen, te helpen bij het beantwoorden van deze vragen. Wij verzoeken u dan ook vriendelijk deel te nemen aan het onderzoek dat een scan van de culturele infrastructuren van Rotterdam en Den Haag moet opleveren. Zodra dit onderzoek gereed is (naar verwachting in het voorjaar van 2011), zullen wij een bijeenkomst organiseren om de uitkomsten van dit onderzoek met u te delen.

Met vriendelijke groet,

mede namens de wethouder Sport en Recreatie, Kunst en Cultuur (Rotterdam), Antoinette Laan

de wethouder Cultuur, Binnenstad en Internationaal (Den Haag),

Marjolein de Jong

b4

Resultaten online enquête

b4.1

Opzet van de enquête en respons

Opzet van de online enquête

Uit de inventarisatie van cultuurinstellingen in Den Haag en Rotterdam is een selectie gemaakt van alle instellingen die gedurende 2009-2013 structureel worden gesubsidieerd (door gemeente, provincie of Rijk), exclusief media-instellingen, ondersteunende instellingen en kunstenaarsinitiatieven. Deze selectie van instellingen is door de gemeenten Den Haag en Rotterdam via een brief uitgenodigd om deel te nemen aan een online enquête en daarna per e-mail hiervoor benaderd door LAgrouP. In totaal zijn 192 instellingen benaderd, waarvan 160 met een lange vragenlijst (van 34 vragen) en 32 met een korte vragenlijst (van 27 vragen). De vragenlijsten zijn een combinatie van open en gesloten vragen, waarbij wordt gevraagd naar kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. Het onderscheid tussen de lange en korte vragenlijst is dat bij de lange vragenlijst werd gevraagd naar financiële gegevens (omzet, subsidie, eigen inkomsten), wat bij de korte vragenlijst niet is gedaan. De korte vragenlijst is gestuurd aan kunsteducatie-instellingen, kunstvakopleidingen, internationale cultuurinstututen en Rijksgesubsidieerde instellingen. De lange vragenlijst aan alle overige instellingen. In bijlage b3 is de vragenlijst opgenomen (de korte vragenlijst loopt tot vraag 27), in bijlage b4 is een overzicht opgenomen van de instellingen die zijn uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen.

Respons en substantiële openstelling/programming

De enquête heeft opengestaan van 16 februari tot 21 maart 2011. In totaal hebben 114 instellingen de enquête geheel of gedeeltelijk ingevuld. Dit is een respons van 59%. Bij de korte vragenlijst is de respons hoger (22 van de 32 instellingen hebben deze geheel of gedeeltelijk ingevuld, ofwel 69%) dan bij de lange vragenlijst (92 van de 160 instellingen hebben deze geheel of gedeeltelijk ingevuld, ofwel 58%). In de bijlage b6 is een overzicht opgenomen van instellingen die de enquête hebben ingevuld. Tussen Haagse en Rotterdamse instellingen is er geen opmerkelijk verschil in de respons. Van de 114 instellingen die de enquête geheel of gedeeltelijk hebben ingevuld, heeft ruim de helft (67 instellingen) dit volledig gedaan. De rest van de instellingen blijkt bij het doorlopen van de vragenlijst selectief vragen te hebben ingevuld. Hierdoor is de effectieve respons (dat wil zeggen de enquêtes die in het geheel goed bruikbaar zijn) 35%, hetgeen zeer laag is. De resultaten van de enquête zijn daarom indicatief en niet representatief.

Aan alle geënquêteerden is gevraagd hoeveel dagen zij jaarlijks open zijn voor publiek, hoeveel publieksactiviteiten zij jaarlijks organiseren en hoeveel bezoekers zij jaarlijks ontvangen. Op basis van de antwoorden op deze vragen is bepaald welke van deze instellingen beschikken over een substantiële openstelling en/of programming. Ofwel, welke van hen zijn op jaarbasis minimaal 100 dagen open voor publiek, óf bieden minimaal 25 publieksactiviteiten aan óf trekken minimaal 5.000 bezoekers (hierbij is bij gezelschappen niet gelet op waar zij hun voorstellingen spelen). Van de 114 instellingen die gereageerd hebben, zijn dit er 102, ofwel 89%. De resultaten van de online enquête die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, betreft dit deel van de instellingen.

In paragrafen hierna volgen de resultaten per vraag, die gelden voor de instellingen in Rotterdam en Den Haag die de enquête hebben ingevuld. Bij de vragen over financiën zijn instellingen gevraagd naar hun totaalcijfers, bij een aantal instellingen (vooral gezelschappen) zijn deze cijfers ook van toepassing op hun activiteiten buiten Rotterdam en Den Haag. We focussen op de belangrijkste vragen die het meest relevant zijn gelet op de vraagstelling van de gemeenten Rotterdam en Den Haag (zie hoofdstuk 1). De resultaten van de enquête kunnen worden gebruikt om een goede indruk te krijgen en zijn niet wetenschappelijk of statistisch onderbouwd. Bij elke vraag is aangegeven hoe groot het aantal respondenten is (de celgrootte, aangegeven met 'n') waarop het antwoord wordt gebaseerd. Als we hierbij spreken van substantiële verschillen, bedoelen we hier een verschil van 15% of meer. Tabel b1 laat zien welk deel van de instellingen gezelschappen, podia, festivals, musea en overige instellingen zijn. Representatieve uitspraken voor deze verschillende typen instellingen zijn vanwege de lage effectieve respons en, als gevolg hiervan, de kleine celgrootte niet mogelijk. Wel geven we waar mogelijk en relevant de resultaten hiervan als *indicatie*.

Tabel b1 Type instellingen als percentage van de respondenten (2010-107 OV 15)

	instellingen in ROTTERDAM	instellingen in DEN HAAG	Totaal
Gezelschappen	27%	22%	25%
Podia	7%	22%	15%
Festivals	13%	12%	12%
Musea	13%	14%	13%
Overig	41%	26%	33%
Totaal	100%	100%	100%

b4.2 Resultaten van de enquête: vragen over aanbod

Hieronder volgen de resultaten van de vragen uit de enquête. Per vraag worden de belangrijkste resultaten weergegeven en toegelicht. Waar aanwezig, zijn achterliggende resultaten opgenomen in de bijlagen (dit wordt per vraag aangegeven).

Geef een schatting bij welk deel van uw activiteiten/programming 'language no problem' is (ook zonder kennis van de Nederlandse taal te bezoeken)? (vraag 21)

Tabel b2 laat zien op welk deel van de activiteiten/programming van cultuurinstellingen in Den Haag en Rotterdam volgens hen 'language no problem' is. Hieruit blijkt dat bij iets meer dan een kwart van de instellingen de activiteiten/ programming sterk taalgebonden is en bij ongeveer de helft van de instellingen meer dan 70% van de activiteiten/programming ook zonder kennis van de Nederlandse taal te bezoeken is.

Tabel b2 Aandeel 'language no problem' in activiteiten/programming (2010-107 OV 13)

	instellingen uit ROTTERDAM n = 43	instellingen uit DEN HAAG n = 49	Totaal n = 92
n.v.t.	7%	2%	4%
0% - 30%	40%	33%	36%
30% - 70%	5%	16%	11%
70% - 100%	49%	49%	49%
totaal	0%	0%	0%

Welke doelgroep(en) beoogt u volgens uw beleidsplan te bereiken? (meerdere antwoorden mogelijk) (vraag 23)

Tabel b3 laat zien welke doelgroepen (gedefinieerd in termen van leeftijd/levensfase) de cultuurinstellingen in Den Haag en Rotterdam volgens hen in hun beleidsplan hebben benoemd. Hieruit blijkt het volgende:

- Instellingen in Rotterdam en Den Haag richten zich in hun beleidsplan over het algemeen op dezelfde doelgroepen, met uitzondering van *jongeren* (hierop richten Rotterdamse instellingen zich substantieel meer) en *expats* en *senioren* (hierop richten Haagse instellingen zich substantieel meer).
- Er is bij veel doelgroepen een ruime overlap in de mate waarin instellingen in Den Haag en in Rotterdam deze beogen te bereiken. Uitzondering hierop vormt de doelgroep *expats*, die voor Haagse instellingen in grotere mate (54% meer) een doelgroep vormt dan voor instellingen in Rotterdam.
- Indicatief geldt dat er grote onderlinge verschillen bestaan tussen podia, musea, festivals en gezelschappen, in de mate waarin zij zich richten op verschillende doelgroepen. Podia richten zich substantieel meer op jeugd en gezinnen. Festivals richten zich substantieel minder op jeugd, expats en senioren en substantieel meer op studenten en jong volwassenen. Musea richten zich substantieel meer op jeugd, gezinnen, volwassenen en expats en minder op studenten en jong volwassenen.

Tabel b3 Te bereiken doelgroepen (2010-107 OV 15)

	instellingen uit ROTTERDAM		instellingen uit DEN HAAG		Totaal	
	n =	43	n =	48	n =	91
jeugd (tot 12 jaar)	26	60%	27	56%	53	58%
jongeren (circa 12-20 jaar)	29	67%	26	54%	55	60%
studenten (circa 18-25 jaar)	28	65%	32	67%	60	66%
gezinnen met jonge kinderen	20	47%	21	44%	41	45%
jong volwassenen (circa 25-35 jaar)	28	65%	29	60%	57	63%
volwassenen (circa 35-65 jaar)	33	77%	36	75%	69	76%
expats	4	9%	30	63%	34	37%
senioren (65+)	18	42%	32	67%	50	55%
geen doelgroep(en) in beleidsplan	1	2%	3	6%	4	4%
anders, namelijk:	9	21%	10	21%	19	21%

b4.3 Resultaten van de enquête: vragen over samenwerking

Heeft u de afgelopen drie jaar samengewerkt met andere culturele instellingen (inclusief kunstvakopleidingen en kunsteducatie-instellingen) die zijn gevestigd in Rotterdam of Den Haag? (vraag 9 en 12)

Tabel b4 laat zien hoeveel instellingen in Rotterdam en Den Haag een of meer samenwerkingen hebben genoemd, waarbij onderscheid is gemaakt tussen samenwerkingen in de *eigen stad* (Rotterdamse instellingen die onderling samenwerken en Haagse instellingen die onderling samenwerken) en samenwerkingen in de *andere stad* (Rotterdamse instellingen die met Haagse instellingen samenwerken en andersom). Hieruit blijkt dat vrijwel alle instellingen samenwerkingen noemen voor de eigen stad. Samenwerkingen in de andere stad worden fors minder genoemd. Op basis van de genoemde samenwerkingen kan geconcludeerd worden dat 40% van de instellingen niet samenwerkt met instellingen in de andere stad. Indicatief geldt dat festivals, podia, gezelschappen en musea niet substantieel meer of minder samenwerken dan de genoemde totalen.

Tabel b4 Samenwerking met instellingen in de eigen en de andere stad (2010-107 OV 11)

	instellingen in ROTTERDAM die samenwerken in		instellingen in DEN HAAG die samenwerken in		totaal	
	eigen stad	andere stad	eigen stad	andere stad	eigen stad	andere stad
	n = 45	n = 45	n = 50	n = 50	n = 95	n = 95
ja	100%	60%	88%	58%	94%	59%
nee	0%	40%	12%	42%	6%	41%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Geef aan wat het belangrijkste terrein van samenwerking was uit de vorige vraag. (vraag 10)

Tabel b5 laat zien wat de belangrijkste terreinen zijn van de eerder genoemde samenwerkingen, waarbij onderscheid is gemaakt tussen de eigen stad en de andere stad. Hieruit blijkt het volgende:

- Zowel voor de eigen als andere stad zijn verreweg de twee belangrijkste terreinen van de genoemde samenwerkingen *programming* en *educatie*.
- Er zijn zeer weinig samenwerkingen genoemd op het gebied van marketing en inkoop, administratie, personeel en lobby.
- Tussen de eigen en andere stad zijn zeer weinig verschillen wat betreft de terreinen van de genoemde samenwerkingen, met uitzondering van *educatie*, waarbij iets meer in de *eigen stad* wordt samengewerkt.

Tabel b5 Het terrein van de genoemde samenwerking in de eigen en de andere stad (2010-107 OV 11)

	instellingen in ROTTERDAM die samenwerken in		instellingen in DEN HAAG die samenwerken in		Totaal		
	eigen stad n = 44	andere stad n = 27	eigen stad n = 44	andere stad n = 28	eigen stad n = 88	andere stad n = 55	beide steden n = 143
marketing	5%	6%	14%	9%	9%	8%	9%
inkoop	1%	0%	0%	3%	0%	2%	1%
administratie	1%	4%	1%	0%	1%	2%	1%
programmering	48%	46%	39%	42%	43%	44%	44%
educatie	29%	19%	23%	14%	26%	16%	23%
personeel	2%	0%	2%	5%	2%	3%	2%
lobby	1%	6%	3%	2%	2%	3%	2%
overige	15%	20%	18%	25%	16%	23%	18%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Geef aan of de samenwerking uit de vorige vraag eenmalig, vaker of structureel van aard is/was. (vraag 10)

Tabel b6 laat zien wat de intensiteit is van de eerder genoemde samenwerkingen, waarbij onderscheid is gemaakt tussen de eigen stad en de andere stad. De intensiteit van de genoemde samenwerkingen is bij de helft van de genoemde samenwerkingen 'structureel', bij een derde 'vaker' en bij een klein deel 'eenmalig'. Structurele samenwerkingen zijn relatief veel vaker voor de eigen stad genoemd en, vice versa, eenmalige samenwerkingen zijn vaker voor de andere stad genoemd. Instellingen in Den Haag hebben vaker structurele samenwerkingen genoemd.

Tabel b6 Intensiteit van de genoemde samenwerkingen in de eigen en de andere stad (2010-107 OV 11)

	instellingen in ROTTERDAM die samenwerken in		instellingen in DEN HAAG die samenwerken in		Totaal		
	eigen stad n = 44	andere stad n = 27	eigen stad n = 44	andere stad n = 28	eigen stad n = 88	andere stad n = 55	beide steden n = 143
eenmalig	11%	32%	10%	19%	10%	26%	15%
vaker	38%	44%	23%	39%	31%	42%	34%
structureel	52%	24%	67%	42%	59%	32%	51%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Wat zijn voor u de belangrijkste redenen om samenwerking aan te gaan met instellingen in Rotterdam of Den Haag? (vraag 11 en 14)

Tabel b7 laat zien wat de belangrijkste redenen tot samenwerking zijn die instellingen hebben genoemd, waarbij onderscheid is gemaakt tussen de eigen stad en de andere stad. Naar de redenen tot samenwerking is gevraagd in algemene zin, niet specifiek geldend voor de genoemde samenwerkingen. Uit de tabel blijkt het volgende:

- Samenwerking heeft als belangrijkste reden (in volgorde van prioriteit) een groter publieksbereik en een hogere kwaliteit activiteiten, en in relatief mindere mate professionalisering en kostenbesparing.
- De prioriteit in redenen tot samenwerking is dezelfde voor samenwerking in de eigen als in de andere stad, maar voor de eigen stad worden redenen tot samenwerking wel veel vaker genoemd dan voor de andere stad.

- Tussen Rotterdamse en Haagse instellingen is er een substantieel verschil bij de reden kostenbesparing, die Haagse instellingen veel vaker noemen dan Rotterdamse instellingen.
- Indicatief geldt dat podia voor samenwerking in de eigen stad kostenbesparing substantieel vaker als argument noemen, dat de festivals en gezelschappen hogere kwaliteit van de activiteiten substantieel vaker noemen en de musea groter publieksbereik substantieel vaker noemen.
- Indicatief geldt dat festivals voor samenwerking in de andere stad hogere kwaliteit activiteiten en groter publieksbereik substantieel vaker noemen, de musea hogere kwaliteit activiteiten en professionalisering substantieel vaker noemen, en gezelschappen hogere kwaliteit activiteiten en professionalisering substantieel *minder* vaak noemen.
- Bij 'anders, namelijk' geven instellingen zeer uiteenlopende redenen tot samenwerking, waarin geen overlap is gevonden.

Tabel b7 Redenen tot samenwerking in de eigen en de andere stad (2010-107 ov 11)

	instellingen in ROTTERDAM die samenwerken in		instellingen in DEN HAAG die samenwerken in		totaal		
	eigen stad n = 45	andere stad n = 27	eigen stad n = 45	andere stad n = 32	eigen stad n = 90	andere stad n = 59	beide steden n = 149
kostenbesparing	22%	15%	60%	31%	41%	24%	34%
groter publieksbereik	76%	56%	87%	63%	81%	59%	72%
hogere kwaliteit activiteiten	76%	44%	73%	50%	74%	47%	64%
professionalisering	40%	30%	53%	34%	47%	32%	41%
anders, namelijk:	40%	30%	27%	34%	33%	32%	33%

Ervaat u drempels in uw samenwerking met andere culturele instellingen in Rotterdam of Den Haag? (vraag 15)

Tabel b8 laat zien welk deel van de instellingen drempels ervaart in de samenwerking met andere instellingen uit de eigen of andere stad. Naar de ervaren drempels voor samenwerking is gevraagd in algemene zin, niet specifiek geldend voor de eerder genoemde samenwerkingen. Gemiddeld ervaart drie kwart van de instellingen geen drempels. De Rotterdamse instellingen ervaren minder vaak drempels voor samenwerking dan de Haagse instellingen.

Tabel b8 Drempels tot samenwerking (2010-107 ov 11)

	instellingen uit ROTTERDAM n = 44	instellingen uit DEN HAAG n = 51	Totaal n = 95
nee	82%	71%	76%
ja	18%	29%	24%
totaal	100%	100%	100%

Ziet u voor de toekomst kansen voor samenwerking met instellingen in Rotterdam of Den Haag? Zo ja, wat voor samenwerking betreft het en met wie? (vraag 16)

Tabel b9 laat zien welk deel van de instellingen kansen ziet voor samenwerking met andere instellingen uit de eigen of andere stad. Naar de kansen tot samenwerking is gevraagd in algemene zin, niet specifiek geldend voor de eerder genoemde samenwerkingen. Hieruit blijkt dat bijna alle instellingen kansen zien tot samenwerking dit geldt zowel voor Rotterdamse als Haagse instellingen. De antwoorden op de open vraag wat voor samenwerking het betreft en met wie zijn zeer uiteenlopend en bevatten geen duidelijke overlap of rode draad.

Tabel b9 Kansen tot samenwerking (2010-107 OV 11)

	instellingen uit ROTTERDAM n = 43	instellingen uit DEN HAAG n = 50	Totaal n = 93
nee	5%	8%	6%
ja	95%	92%	94%
totaal	100%	100%	100%

Wat is er volgens u nodig om de samenwerking tussen culturele instellingen in Rotterdam of Den Haag te bevorderen? (vraag 17)

Op deze vraag konden instellingen enkel een open antwoord geven, wat 93 instellingen hebben gedaan (43 Rotterdamse instellingen en 50 Haagse instellingen). Het overzicht van de gegeven antwoorden is opgenomen in bijlage b7. Uiteraard kennen de antwoorden een grote diversiteit. Over alle antwoorden heen gekeken, valt op dat meer dan de helft van de antwoorden een of meer van de volgende voorwaarden bevatten om de samenwerking in de eigen stad of met de andere stad te bevorderen:

- De overtuiging dat samenwerking loont, en dus de bereidheid hiertoe.
- De overlap in missie, doelstellingen en belangen tussen instellingen benoemen en creëren.
- Onderlinge afstemming tussen instellingen en overleg over samenwerking.
- Onderlinge kennismaking tussen instellingen en het delen van informatie over elkaar.

b4.4 Resultaten van de enquête: vragen over effectiviteit en efficiëntie

Welke doelgroepen waren het sterkst vertegenwoordigd in de bezoekerijfers van uw instelling in 2009? (vraag 24)

Tabel b10 laat zien welke doelgroepen (gedefinieerd op basis van leeftijd/levensfase) de Rotterdamse en Haagse instellingen aangeven het sterkst te bereiken. Hieruit blijkt het volgende:

- Er is bij veel doelgroepen een ruime overlap in de mate waarin instellingen in Den Haag en in Rotterdam deze weten te bereiken. Een uitzondering vormen gezinnen met jonge kinderen, expats en senioren, die Rotterdamse instellingen in aanzienlijk mindere mate bereiken.

- Rotterdamse en Haagse instellingen bereiken jeugd, jongeren en volwassenen in vergelijkbare mate. Rotterdamse instellingen bereiken echter meer studenten en jong volwassenen en Haagse instellingen meer senioren.
- Indicatief geldt dat er grote onderlinge verschillen zijn in de mate waarin podia, musea, festivals en gezelschappen verschillende doelgroepen bereiken. Podia bereiken substantieel meer jong volwassenen en festivals bereiken substantieel minder jeugd en minder senioren en substantieel meer studenten en jong volwassenen. Musea bereiken substantieel meer jeugd en senioren en substantieel minder jongeren, studenten en jong volwassenen.

Tabel b10 Doelgroepen die worden bereikt (2010-107 OV 15)

	instellingen uit ROTTERDAM n = 43	instellingen uit DEN HAAG n = 45	Totaal n = 88
jeugd (tot 12 jaar)	47%	36%	41%
jongeren (circa 12-20 jaar)	40%	33%	36%
studenten (circa 18-25 jaar)	42%	24%	33%
gezinnen met jonge kinderen	12%	20%	16%
jong volwassenen (circa 25-35 jaar)	53%	36%	44%
volwassenen (circa 35-65 jaar)	70%	67%	68%
expats	2%	4%	3%
senioren (65+)	16%	44%	31%
geen doelgroep(en) in beleidsplan	7%	9%	8%
anders, namelijk:	0%	7%	3%

Wat is de herkomst van bezoekers van uw instelling in de jaren 2003, 2006 en 2009? Geef bij benadering aan welk percentage bezoekers lokaal, regionaal, nationaal en internationaal was. (vraag 25)

Tabel b11 laat zien wat volgens de Rotterdamse en Haagse instellingen de herkomst van hun bezoekers was voor de jaren 2003, 2006 en 2009. Hieruit blijkt dat in het algemeen er geen grote verschillen zijn over de jaren heen. Algemeen genomen blijkt bijna 60% van het bezoek lokaal te zijn, bijna een kwart regionaal, circa 20% nationaal en minder dan 10% internationaal. Gezamenlijk overstijgen deze percentages de 100%, wat erop duidt dat respondenten niet altijd antwoorden hebben ingevuld die samen tot 100% optellen.

Tabel b11 Herkomst van bezoekers in 2003, 2006 en 2009 (2010-107 ov 19)

	instellingen uit DEN HAAG		instellingen uit ROTTERDAM		Totaal	
	%	n	%	n	%	n
2003						
lokaal	65%	20	53%	24	58%	44
regionaal	20%	20	26%	22	23%	42
nationaal	18%	18	18%	22	18%	40
internationaal	3%	14	8%	20	6%	34
2006						
lokaal	66%	27	52%	28	59%	55
regionaal	21%	25	24%	26	23%	51
nationaal	17%	23	23%	26	20%	49
internationaal	3%	20	8%	24	6%	44
2009						
lokaal	59%	36	53%	32	56%	68
regionaal	21%	35	24%	30	23%	65
nationaal	22%	34	23%	29	22%	63
internationaal	8%	30	9%	28	9%	58

Geef per bezoekersgroep aan of u verwacht dat deze in de toekomst (drie jaar) zal toenemen, afnemen of gelijk blijven. (vraag 25)

Tabel b12 laat de verwachtingen zien van de Rotterdamse en Haagse instellingen over de geografische afkomst van hun publiek. Over het algemeen zijn de verwachtingen gelijk voor lokaal, regionaal, nationaal en internationaal publiek. Ruim de helft van de respondenten verwacht geen verandering in de afkomst, ruim een derde verwacht een toename en een kleine minderheid verwacht een daling. De verschillen tussen Rotterdamse en Haagse instellingen zijn steeds gering, met uitzondering van de verwachtingen voor een internationaal publiek, waarvoor Haagse instellingen veel vaker dan Rotterdamse instellingen een stijging verwachten.

Tabel b12 Verwachtingen over de afkomst van het publiek (2010-107 ov 15)

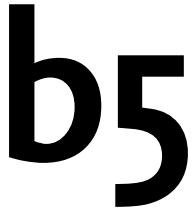
	instellingen uit ROTTERDAM	instellingen uit DEN HAAG	Totaal
Lokaal	n = 33	n = 37	n = 70
blijft gelijk	52%	54%	53%
neemt af	12%	11%	11%
neemt toe	36%	35%	36%
Regionaal	n = 30	n = 36	n = 66
blijft gelijk	57%	58%	58%
neemt af	7%	0%	3%
neemt toe	37%	42%	39%
Nationaal	n = 30	n = 34	n = 64
blijft gelijk	53%	56%	55%
neemt af	7%	6%	6%
neemt toe	40%	38%	39%
Internationaal	n = 27	n = 30	n = 57
blijft gelijk	67%	50%	58%
neemt af	4%	3%	4%
neemt toe	30%	47%	39%

Wat is de hoogst genoten opleiding van het merendeel van uw bezoekers in 2009? (vraag 26)

Tabel b13 laat zien wat volgens de Rotterdamse en Haagse instellingen het opleidingsniveau is van hun bezoekers. Hieruit blijkt dat ruim de helft van het publiek (56%) hoger en/of wetenschappelijk onderwijs zou hebben genoten en de andere helft van de bezoekers lager en middelbaar onderwijs. Er is verschil in de percentages tussen Rotterdamse en Haagse instellingen. Hieruit blijkt dat Haagse instellingen een hoger opgeleid publiek bereiken. Gelet op het kleine aantal respondenten moet echter voorzichtig worden omgesprongen met deze signalering. Indicatief geldt dat podia en musea aangeven relatief veel middelbaar opgeleide bezoekers te trekken (respectievelijk 60% en 37%).

Tabel b13 Hoogst genoten opleiding (2010-107 OV 15)

	instellingen uit ROTTERDAM n = 40	instellingen uit DEN HAAG n = 44	Totaal n = 84
lager onderwijs	20%	14%	17%
middelbaar onderwijs	33%	23%	27%
hoger onderwijs	43%	50%	46%
wetenschappelijk onderwijs	5%	14%	10%
totaal respondenten	100%	100%	100%

Instellingen uitgenodigd voor de enquête

Organisatie**E-mail****LANGE VRAGENLIJST**

1	Jeugdtheater Hofplein	a.janssen@jeugdtheaterhofplein.nl
2	Productiehuis Rotterdam	a.vanackere@rotterdamseschouwburg.nl
3	Jan Campert-stichting	aad.meinderts@nlmd.nl
4	Stichting V2	alex@v2.nl
5	Grafische Werkplaats	almeriki@cs.nl
6	Stichting Dansateliers	amy@dansateliers.nl
7	Toneelgroep De Appel	anita@toneelgroepdeappel.nl
8	Kunsthal Rotterdam	ansenk@kunsthal.nl
9	Haags Historisch Museum	antoinette@haagshistorischmuseum.nl
10	Stroom Den Haag	aroomalen@stroom.nl
11	HipHopHuis Holland	arunavermeulen@hotmail.com
12	Korzo Theater	b.stokvis@korzo.nl
13	Theatergroep MAX	barbara@tgmax.nl
14	De Dutch Don't Dance Division	bdickers@gmail.com
15	Museon	bmolsbergen@museon.nl
16	Theaterproductie/RO Theater	bram@rotheater.nl
17	Gemeentemuseum Den Haag	btempel@gemeentemuseum.nl
18	Stichting Rotown Magic	cj@christianjongeneel.nl
19	Conny Janssen Danst	conny@connyjanssendanst.nl
20	Stichting Doelenensemble	contact@doelenensemble.nl
21	Onafhankelijk Toneel	corry@ot-rotterdam.nl
22	Opera Rotterdam	cultuurbaak@planet.nl
23	Pulchri Studio	d.brongers@pulchri.nl
24	Musicon	daan@musicon.nl
25	Kamerorkest/Sinfonia Rotterdam	dir@sinfoniarotterdam.nl
26	Centrale Discotheek Rotterdam	directie@cdr.nl
27	Filmhuis Den Haag	directie@filmhuisdenhaag.nl
28	Theater aan het Spui	directie@theateraanhetspui.nl
29	Theater Zuidplein	doro@theaterzuidplein.nl
30	Stichting Rogie C.S.	esther@rogie.nl
31	Museum Boijmans Van Beuningen Rotterdam	ex@boijmans.nl
32	Maritiem Museum Rotterdam	f.loomeijer@maritiemmuseum.nl
33	Nederlands Muziek Instituut	f.zwart@nederlandsmuziekinstituut.nl
34	Dichter aan huis	festival@dicheraanhuis.nl
35	Shoot Me Filmfestival	fleur@shoot-me.nl
36	Project Space 1646	floriskruid@hotmail.com
37	New Dutch Academy	frans.vanderleeuw@newdutchacademy.nl
38	KinderKunsthal Villa Zebra	fred@villazebra.nl
39	Diligentia & PePijn	g.dijkstra@theater-diligentia.nl
40	Stichting Kerkgebouw Museumpark	g.m.anceaux@arminius.nu
41	Concert- en congresgebouw de Doelen	g.oostvogel@dedoelen.nl
42	Architectuur Biennale Rotterdam	gbrugmans@iabr.nl
43	Kunstbende Zuid-Holland	gjel@passionate.nl
44	Stichting Passionate Bulkboek	gjel@passionatebulkboek.nl
45	Stichting Zomercarnaval	zomercarnaval@ducos.com
46	Stichting Dunya Festival	guus@ducos.com
47	Historisch Museum Rotterdam	h.walgenbach@hmr.rotterdam.nl
48	Stichting Worm	hajo@wormweb.nl
49	Rotterdams Philharmonisch Orkest	hanswaege@rpho.nl
50	Scapino Rotterdam	harald.moes@scapinoballet.nl
51	Stichting Motel Mozaïque	harry@motelmozaïque.nl
52	Haags Orgel Kontakt	hbarnhard@hetnet.nl
53	Raad voor Kunst en Cultuur	hbongers@rrkc.nl
54	Rotterdams Wijktheater	heleen@rotterdamswijktheater.nl
55	Epitome Entertainment	henca@eez.nl
56	Stichting Film in de Buurt	info@arabfilmfestival.nl
57	Bazart	info@bazart.nl
58	Briza	info@briza.nl
59	Boekids	info@bvheijningen.nl
60	Prinses Christina Concours	info@christinaconcours.nl
61	Culturalis theater	info@culturalistheater.nl
62	Cultuuranker Escamp/Theater Dakota	info@cultuurankerescamp.nl
63	Johan Wagenaar Stichting	info@daginebranding.nl
64	Festival De Betovering	info@debetovering.nl

65 Stichting Designprijs	info@designprijs.nl
66 Drang	info@drang.nl
67 Escher in het Paleis	info@escherinhetpaleis.nl
68 Haags Pop Centrum	info@haagspopcentrum.nl
69 Museum Bredius	info@hoogsteder.com
70 Stichting Hotel Modern	info@hotelmodern.nl
71 Kosmopolis	info@kosmopolisdenhaag.nl
72 Kosmopolis Rotterdam	info@kosmopolisrotterdam.nl
73 Koninklijke Schouwburg	info@ks.nl
74 Stichting Kulsan	info@kulsan.org
75 Stichting Laurencantorij	info@laurencantorij.nl
76 Movies That Matter p/a Amnesty International	info@moviesthatmatter.nl
77 Stichting Music Matters	info@musicmatters.nu
78 Nationale Taptoe	info@nationaletaptoe.nl
79 OorlogsVerzetsMuseum Rotterdam	info@ovmrotterdam.nl
80 Jeugd Symfonie Orkest	info@rjso.nl
81 Sarnamihuis	info@sarnamihuis.nl
82 Showroom MAMA	info@showroommama.nl
83 Jong Muziktalent Nederland	info@sjmn.nl
84 TAG (Today's Art Festival)	info@tag004.nl
85 Pameijer/Theater Maatwerk	info@theatermaatwerk.nl
86 Het Nieuwe Zuiderparktheater p/a Theater Pierrot	info@theaterpierrot.nl
87 Theater Pierrot	directie@theaterpierrot.nl
88 op Katendrecht/Theater WALHALLA	info@theaterwalhalla.nl
89 The Hague Jazz	info@thehaguejazz.com
90 Vivid Vormgeving	info@vividvormgeving.nl
91 Stichting Witte de With	info@wdw.nl
92 Winternachten	info@winternachten.nl
93 Zeebelt theater	info@zeebelt.nl
94 Heden	jacko@heden.nl
95 Rotterdamse Schouwburg	jan@rotterdamseschouwburg.nl
96 Designplatform Rotterdam	jeroen@werkdraad.nl
97 Paard van Troje	jeroenvandewiel@paard.nl
98 Nederlands Dans Theater	jet.de.ranitz@ndt.nl
99 Internationaal Kamermuziekfestival Den Haag	kamermuziek@festivalhaaglanden.nl
100 Poetry International	kwakman@poetry.nl
101 Grote of Sint-Laurenskerk	laurenskerk@planet.nl
102 Rotterdams Jazz Orkest	lboudesteijn@skynet.be
103 Stichting Poppodium Baroeg	leon@baroeg.nl
104 Jazz International Rotterdam	loeven@jazzinternational.nl
105 Ballet van Leth	lonneke@balletvanleth.nl
106 Loosduins Museum	loosduinsmuseum@hetnet.nl
107 LOOS	loospyb@euronet.nl
108 Crossing Border p/a Stichting Other World Productions	info@crossingborder.nl
109 SXS / Walk the Line Festival p/a Stichting Other World Productions	info@walkthelinefestival.nl
110 Dance Works Rotterdam	m.wouters@dwrotterdam.com
111 Stichting Wunderbaum	maartje@rotterdamseschouwburg.nl
112 Rotterdam Philharmonic Gergiev Festival	maartjedewit@rpho.nl
113 Chabot Museum	mail@chabotmuseum.nl
114 Het Nationale Toneel	marianne@nationaletoneel.nl
115 Vrije Academie	marie-jeanne@vrijeacademie.org
116 Stichting West	marie-jose@galeriewest.nl
117 Nemesis/Metropolis Festival	marieke@jmr.nl
118 Holland Dance Festival	martine@hollanddancefestival.com
119 Den Haag Sculptuur	maya@denhaagsculptuur.nl
120 Alba Theaterhuis	mees@albatheaterhuis.nl
121 Residentie Orkest	niels.veenhuizen@residentieorkest.nl
122 Centrum Beeldende Kunst	o.lucas@cbk.rotterdam.nl
123 Musica Antica da Camera	office@musantica.nl
124 De Generator	olof@thegenerator.org
125 World Music & Dance Centre	oscar@wmdc.nl
126 Muzee	p.dekieveit@muzee.nl
127 Architectuur Instituut Rotterdam	p.vanderklooster@airfoundation.nl
128 Stichting Live at Rotown	pakkert44@zonnet.nl
129 Prospero	prospero@hetnet.nl
130 Natuurhistorisch Museum Rotterdam	reumer@nrm.nl
131 Luxor Theater Rotterdam	rob@luxortheater.nl

132 Theatergroep Siberia
133 Nederlands Fotomuseum
134 UCP/De Nieuwe Oogst
135 Stichting Lezersfeest
136 Stichting Meekers
137 Wereldmuseum Rotterdam
138 Haven- en Scheepvaartmuseum
139 Film Festival Rotterdam
140 Gastprogramming
141 Stichting LPII
142 Stichting Atrium Den Haag
143 Sculptuur Instituut
144 Literair theater Branoul
145 Stichting Bonheur
146 LantarenVenster
147 Stella Den Haag
148 Theater De Regentes
149 Rotterdamse Poppenspelers
150 RIFF/North Sea Round Town
151 Mauritshuis
152 Letterkundig Museum
153 Museum Meermanno
154 Museum Beelden aan Zee
155 Panorama Mesdag
156 Museum Mesdag
157 Davina van Wely Vioolconcours en Iordens Viooldagen
158 Bevrijdingsfestival Zuid-Holland
159 Stichting Nederlands Architectuurinstituut

KORTE VRAGENLIJST

160 Haags Kinder Atelier
161 Jeugdtheaterschool Rabarber
162 Koorenhuis
163 Koninklijke Bibliotheek
164 Nationaal Archief
165 RKD
166 Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten
167 Koninklijk Conservatorium
168 Haags Gemeente Archief
169 Openbare Bibliotheek
170 HipHopHuis Holland
171 Rotterdams Centrum voor Theater
172 Kunst in de Klas
173 Stichting Circus Rotjeknor
174 Kunstzinnige Vorming Rotterdam
175 Kinderatelier PUNT 5
176 Hal 4/Digital Playground
177 Alliance Française
178 Goethe Instituut
179 Tjechisch Centrum
180 Codarts Hogeschool voor de Kunsten
181 Willem de Kooning Academie
182 Belasting & Douane Museum
183 Mariniersmuseum
184 St Nationaal Onderwijsmuseum
185 Stichting Archiprix
186 Stichting European Nederland
187 Berlage Instituut
188 Euro+ Songfestival
189 Gemeentearchief Rotterdam
190 Gemeentebibliotheek Rotterdam

roel@theatergroepsiberia.nl
rvisschedijk@nederlandsfotomuseum.nl
s.p.maipauw@nieuwe-oogst.com
s.vergouwen@bibliotheek.rotterdam.nl
sanne@meekers.nl
sbremmer@wereldmuseum.rotterdam.nl
schuddeboom@havenmuseum.nl
secretariaat@filmfestivalrotterdam.com
skriekhaus@dapz.ltd.nl
steenbergen@lp2.nl
stichting.atrium@idc.denhaag.nl
teeuwisse@sculptuurinstituut.nl
theater@branoul.nl
tineke@bonheur.nl
vreeke@lantarenvenster.nl
willy@stella.nl
wim.van.stam@deregentes.nl
wnoordegraaf@wxs.nl
wybenga@wp-lawyers.nl
secretariaat@mauritshuis.nl
aad.meinderts@letterkundigmuseum.nl
dehaan@meermanno.nl
teeuwisse@beeldenaanzee.nl
info@panorama-mesdag.com
uildriks@vangoghmuseum.nl
davinavanwely@admin.koncon.nl
oscar@grounds.nu
o.bouman@nai.nl

info@haagskinderatelier.nl
karin@rabarber.net
info@koorenhuis.nl
irmgard.bomers@kb.nl
martin.berendse@nationaalarchief.nl
info@rkd.nl
j.verduynlunel@kabk.nl
dir.sec@admin.koncon.nl
maarten.schenk@denhaag.nl
c.noordam@dobdenhaag.nl
arunavermeulen@hotmail.com
paul@rcth.nl
jeroen@werkdraad.nl
info@circusrotjeknor.nl
o.van.munster@skvr.nl
punts@inter.nl.net
henry@digitalplayground.nl
cultuur.rotterdam@alliance-francaise.nl
barbara.honrath@amsterdam.goethe.org
prinsova@czech.cz
gktvandergiessen@codarts.nl
r.e.ouwerkerk@hro.nl
fox@bdmuseum.nl
mf.groen@mindef.nl
t.vanruiten@onderwijsmuseum.nl
archiprix@archined.nl
office@european.nl
docter@berlage-institute.nl
info@europlussongfestival.nl
j.steenhuis@gar.rotterdam.nl
g.reussink@bibliotheek.rotterdam.nl

b6

Instellingen die de enquête hebben ingevuld

Instelling	
1	SEM
2	Stichting Gastprogrammering
3	Nationale Toneel
4	Stroom Den Haag
5	Pameijer/Theater Maatwerk
6	Museum Beelden aan Zee
7	Residentie Orkest
8	Jong Muziktalent Nederland
9	Concert- en congresgebouw de Doelen
10	Museum Bredius
11	Stichting Motel Mozaïque
12	Grafische Werkplaats Den Haag (Prints)
13	Johan Wagenaar Stichting
14	Stichting Nederlands Architectuurinstituut
15	Museum Meermanno
16	Museum Mesdag
17	Theatergroep Drang
18	Stichting Dunya Festival
19	Conny Janssen Danst
20	Museon
21	Stichting Witte de With
22	Movies That Matter
23	Stichting V2
24	Museum Boijmans Van Beuningen
25	Stichting LOOS
26	Stichting Haags Orgel Kontakt
27	Rotterdams Jeugd Symfonie Orkest
28	Film Festival Rotterdam
29	op Katendrecht/Theater WALHALLA
30	Theater aan het Spui
31	De Dutch Don't Dance Division
32	Ballet van Leth
33	Heden
34	Designplatform Rotterdam
35	Willem de Kooning Academie
36	Gemeentearchief Rotterdam
37	Alliance Française
38	Haags Gemeente Archief
39	Openbare Bibliotheek
40	Stichting Music Matters
41	Stichting Meekers
42	Het Nieuwe Zuiderparktheater p/a Theater Pierrot
43	Muziektheater Briza in Zeeheldentheater
44	Jeugdtheater Hofplein
45	Passionate Bulkboek
46	Theatergroep MAX

47	Festival De Betovering
48	Jeugdtheaterschool Rabarber
49	Hal 4/Digital Playground
50	Gemeentebibliotheek Rotterdam
51	Koorenhuis, Centrum voor Kunst en Cultuur
52	Stichting Circus Rotjeknor
53	Haags Kinder Atelier
54	Den Haag Sculptuur
55	KinderKunsthal Villa Zebra
56	Haags Pop Centrum
57	Maritiem Museum Rotterdam
58	Muzee Scheveningen
59	Stichting Bazart
60	Theater Pierrot
61	Diligentia & PePijn
62	Rotterdams Wijktheater
63	Raad voor Kunst en Cultuur
64	Theater Zuidplein
65	Historisch Museum Rotterdam
66	Centrale Discotheek Rotterdam
67	Culturalis theater
68	Stichting Zomercarnaval
69	Grote of Sint-Laurenskerk
70	Theaterproductie/RO Theater
71	Musicon
72	Theater Dakota stichting Cultuuranker Escamp
73	Toneelgroep De Appel
74	Rotterdams Centrum voor Theater
75	Kunstzinnige Vorming Rotterdam
76	Mariniersmuseum
77	Winternachten
78	Mauritshuis
79	Stichting Internationaal Kamermuziekfestival Den Haag
80	Koninklijke Schouwburg
81	Poetry International
82	Berlage Instituut
83	Koninklijke Bibliotheek
84	RKD
85	Lantarenvenster
86	Korzo Theater
87	World Music & Dance Centre
88	Kosmopolis
89	Haags Historisch Museum
90	Nemesis/Metropolis Festival
91	Stichting LP11
92	Shoot Me Filmfestival
93	Theater De Regentes

94	Project Space 1646
95	Kunsthall Rotterdam
96	Vrije Academie
97	Stichting Hotel Modern
98	Onafhankelijk Toneel
99	Nederlands Dans Theater
100	De Generator
101	Musica Antica da Camera
102	Paard van Troje
103	Centrum Beeldende Kunst
104	Dichter aan huis
105	Jazz International Rotterdam
106	Arminius, podium voor kunst, cultuur en debat
107	Filmhuis Den Haag
108	Chabot Museum
109	Stichting Bonheur
110	Nationaal Archief
111	Kinderatelier PUNT 5
112	Belasting & Douane Museum
113	Goethe Instituut
114	St Nationaal Onderwijsmuseum

b7

Open antwoorden op vraag 17 uit de enquête

instellingen uit ROTTERDAM

Helikopter view, besef van gedeelde belangen.

1 Heldere profilering als basis voor samenwerking

Voortgaan op de ingeslagen weg

Erkenning van bovenstaande verschillen en overeenkomsten van de identiteiten van genoemde literaire organisaties door beide gemeenten. Daarnaast een zelfde positieve grondhouding bij één van genoemde instellingen om tot (vergaande) samenwerking te komen. De betaler bepaalt, dus beide gemeenten zouden daarnaast niet moeten schromen om voorwaarden op het gebied van (vergaande) samenwerking te stellen, mits goed afgestemd met het Rijk.

geld

Bekendheid, met mensen die in andere instellingen werken.

gezamenlijk visie op wat cultuur voorde stad/regio kan betekenen - de visie die beleidsmakers daarvoor formuleren is te algemeen en biedt te weinig aanknopingspunten financiële middelen

Allereerst moet de vraag beantwoord worden wat het doel van de samenwerking is. Wij staan altijd open voor samenwerking als dit goed is voor artistiek inhoudelijke

Aansluiting in programma onderdelen

artistieke 'klik', een artistiek interesse en geen economische

meer financiële middelen

In Rotterdam geen extra inspanningen nodig; culturele instellingen hebben goed onderling overleg en hebben een 'open mind' naar anderen.

Duidelijke missies bij de diverse instellingen en deze kenbaar maken aan anderen, zodat efficiënte samenwerkingspartners gevonden kunnen worden.

Realisering gemeenschappelijk cultureel aanbod

Gemeenschapselijk cultureel aanbod

Dit komt op mij wat geforceerd over. Alsof samenwerking het hoogste goed is. Dat is het lang niet altijd. Soms is samenwerking verdraaid lastig, vooral als bedrijfsculturen erg van elkaar verschillen. Belangrijk is dat je als organisatie altijd openstelt voor kennismaking en gesprek met andere culturele instellingen en kunstenaars die samenwerking zoeken of advies willen. En dan: gewoon met iets kleins beginnen en kijken of je goed met elkaar door één deur kunt. Heb je niet het geduld om af te wachten of samenwerking spontaan ontstaat: dan kan je een subsidieregeling in het leven roepen die samenwerkingsprojecten honoreert. Zo simpel is het soms ook. Of je kunt iemand de taak geven om te kijken welke instellingen er binnen beide steden goed bij elkaar passen en die bij elkaar brengen om te kijken of daar iets uit kan ontstaan.

Betere doorstroming van nieuw opgezette programmering, inbedding van nieuw aanbod in bestaand aanbod en aanpassing aan de veranderende bevolkingssamenstelling van het aanbod.

Welwillende organisaties met een bredere visie op hun vestigingsplaats tov de Randstad.

Voor ons museum dat voor 100% gericht is op de geschiedenis van Rotterdam en de stad nu, zijn niet direct structurele samenwerkingsmogelijkheden aan te geven.

Uiteraard zijn incidentele samenwerkingsprojecten, zoals dat ook nu af en toe gebeurt, wel denkbaar.

niks

meer financiële middelen

Een bredere visie en een open mind.

binnen Rotterdam hoeft er geen actie te worden ondernomen. Het klimaat is open en gericht op samenwerking. Den Haag is voor het MMR tot nu toe niet van belang. Inhoudelijk zitten onze samenwerkingspartners in Amsterdam en in het buitenland. Qua marketing zouden in Den Haag wellicht kansen kunnen liggen.

Tussen Rotterdamse instellingen wordt al veel samengewerkt, mensen staat hier ook echt voor open. Meer tijd zou zeker samenwerking tussen instellingen bevorderen.

meer gemeenschappelijk publiek

samenwerking om de samenwerking lijkt me geen doel. het moet gaan w om waar je elkaar kan versterken, waar je elkaars expertise kan benutten en zo meer

Een overzichtelijk netwerk met actuele contactpersonen, waardoor persoonlijk contact kan worden bevorderd.

Overleg (misschien zelfs een overleg structuur), initiatief, goede ideeën, cross-overs

een positieve instelling en structurele basisstructuur, op basis waarvan een structurele, dus langjarige, verbinding of samenwerking kan worden aangegaan. De steeds wisselende meer/minder subsidiëring maakt organisaties angstig en onbewegelijk. wat het ene jaar wel kan, kan dan het volgende jaar niet meer. Dat bevordert samenwerking niet, in tegendeel.

Gevoelde noodzaak publiek debat te professionaliseren. Een inhoudelijk kader zoals b.v een Culturele Hoofdstad jaar of een gemeenschappelijk thema zoals de toekomst van de Democratie waarbinnen verschillende organisaties met elkaar invulling geven en er een gezamenlijke publiciteits campagne is.

Een gedeelde toekomstvisie en een aangenaam klimaat.

Samenwerking vanuit de setcor zelf leidt alleen tot succes wanneer er een inhoudelijke noodzaak is. □

inventarisatie wie wil samenwerken

doorbreken onbekendheid, (financiële) facilitering, multi cult festival op wisselende jaarbasis, inventarisatie gemeenschappelijke factoren.

vrijheid om samen te investeren in productiemiddelen

Eerlijk gezegd niet zo heel veel lijkt me. Een beetje culturele instelling kent de partijen in de buurstad waarmee zou kunnen worden samengewerkt wel. Oogkleppen af en kansen zien. Het heeft geen zin allebei hetzelfde te ontwikkelen als je het samen kunt doen.

geen mening

Kennismaking

Een bonus op samenwerking. Aan subsidieverlening eis tot samenwerking verbinden.

xx

Wellicht kan het kenniscentrum KCR hier een bemiddelende rol in spelen.

De culturele infrastructuur van Rotterdam is in grote lijnen veel interessanter dan die van Den Haag; daarom wordt er geen urgentie gevoeld om met onze activiteiten naar Den Haag uit te wijken. Het tegenovergestelde komt wel veel voor.

instellingen uit DEN HAAG

wilskracht en mogelijkheden zien en creëren

Dat niet iedere organisatie individueel op zoek moet naar hoe de infrastructuur in de andere stad in elkaar steekt, en wie daar de contactpersonen zijn. Het zou helpen als er centraal een bondig overzicht geboden wordt van instellingen, type activiteiten met ieder's interesses tot samenwerking, contactpersonen en contactgegevens. Dan overleg

initiatiefrijke ondernemers in de kunsten.

Interne bewustwording van het feit dat de cultuursector zich gezamenlijk dient in te spannen om een groter publieksbereik te genereren. Shared sponsoring: door gezamenlijk op te trekken bij het benaderen van sponsors, zou voor bedrijven een veel grotere exposure door het jaar heen kunnen ontstaan, waardoor het aantrekkelijker wordt voor bedrijven om tot sponsoring over te gaan.

- Kennis van elkaars doelstellingen, werkgebied en mogelijkheden.

Het overtuigen van andere instellingen dat de samenwerkingen niet gezien moeten worden als concurrentie maar dat we samen iets sterkers aan het publiek kunnen presenteren en dat het samen voegen van onze "eigen" publieken niet betekent dat je eigen publiek verliest aan de andere instelling.

Contact en bereidheid tot samenwerking (en die ervaren we als voldoende)

afgestemde programmering

Gereguleerd overleg.

De middelen om in nieuwe initiatieven te investeren. Een open houding ten aanzien van de kruisbestuiving die mogelijk is. Ruimte aan ons laten om dit zelf te pakken waar de inhoud dit logisch maakt en het vooral te laten waar het zonder inhoud is (samenwerking om de samenwerking heeft geen nut).

Gooi de markten, waarin aanbod van verschillende instellingen vergelijkbaar is, meer open, zodat kleinere aanbieders (maar gespecialiseerd) makkelijker hun producten kunnen verkopen. Voorkom concurrentievervalsing doordat de ene instelling een grote subsidie heeft en de ander niets (voor hetzelfde product), zorg dat bestaande budgetten (productsubsidies) voor meer partijen toegankelijk zijn. Voorbeeld: Alleen welzijnsorganisaties en het Koorenhuis kunnen in Den Haag aanspraak maken op productsubsidies. Als alle aanbieders met een goed product dat zouden kunnen doen is hun bestaan in een keer veilig.

Een proactieve samenwerkingshouding bij de culturele instellingen en richtinggevend voorwaarden vanuit de gemeente Den Haag.

Goed en regelmatig overleg, goede en creatieve plannen en vooral een positieve houding, een wil tot samenwerking.

vooral inhoudelijke afstemming is nodig, en gezamenlijk optrekken in de publiciteitscampagnes. Zorgvuldig bepalen welk aanbod zich op welke plek profileert (keuzes!), zodat het publiek in beide steden er meer aan gewend raakt dat het voor bepaalde concerten of voorstellingen naar 'de andere stad' moet reizen.
?
Investering in structureel exploitatie tools (kennis, administratie, verkoop, communicatie)□
Gezamenlijke doelstelling, inzet en middelen.
Er zal op veel terreinen samengewerkt kunnen worden. Met name op het gebied van kennisuitwisseling, marketing etc.□
Open instelling
inzicht van de meerwaarde van samenwerking ook al is samenwerking niet iets wat per definitie zaligmakend is.
Informatievoorziening, de musea wijzen op de mogelijkheden.
Kennisdeling
Er moet sprake zijn van duidelijk gedeeld belang. Toekomstige samenwerking op het gebied van de programmering en marketing van het groot gemonteerde toneel is een duidelijk doel.
Er zou op bestuursniveau vanuit de overheid, de twee gemeenten en de provincie meer afstemming moeten komen met samenwerkende culturele instanties, waarbij er een nieuw plan moet komen om de infrastructuur voor samenwerking tussen culturele instellingen te versterken.
Visionairrew ideeën
Versterking positie Stichting Directieoverleg Haagse Musea.
stimulatie
Er moet duidelijk sprake zijn van een gedeeld belang voor de instellingen uit de beide steden. Dat kan op artistiek terrein maar zeker ook op het gebied van publieksbereik en inkomsten.
Een goede overlegstructuur.
open blik en de bereidheid om de financiële voordelen van samenwerken onder ogen te zien.
vooral (!!!): werken aan creëren van besef dat R'dam en D'Haag de kernen zijn van een metropolitane regio (Zuidvleugel, Deltametropool - hoe die ook maar mag heten) en dat beter is om op de schaal van deze regio te denken en handelen op diverse vlakken (bijv. mobiliteit, duurzaamheid, stad/land relaties, cultuur, infrastructuur) dan op lokale schaal - dus werken aan verruimde idee van 'identiteit van plaats'; verbetering van wederzijdse kennis van elkaar; versoepeling van regelgeving (Stroom 'mag' niets doen voor kunstenaars buiten de gemeentegrenzen van Den Haag op gebied van voorwaardenscheppend beleid); etc.
Vooraf een cultuuromslag: samen werken leidt tot meerwaarde
op ons gebied niet veel, we weten elkaar gemakkelijk te vinden
Gemeenschappelijk projectenfond.
wer
Opbouwen van een relatie
1. Dat er verteld moet worden dat directeuren en programmeurs hun huidige veilige wijze van opereren durven los te laten. Succes ermeel! Niet cynisch bedoeld. Want oh je als het al moeilijk is in DH onderling, dan is Rotterdam echt veel te ver weg. Er komt dus veel weerstand. 2.Laat zien met goede en vergelijkbare voorbeelden wat het oplevert en hoe dat kan. Laat de potentie zien. 3.Laat zien waar we in tekort schieten en dat de mogelijkheden voor de hand liggen. Schud ons wakker. 4. Maak duidelijk: er bestaat geen NEE, slechts argumenten waarom iets niet kan. 5. Laat zien wie in Rotterdam interesse heeft in wie en waarom en omgekeerd, dat maakt hopelijk nieuwsgierig en ontvankelijk. 6. De dreiging van het intrekken van subsidies. 7. Kennen we elkaar eigenlijk wel, voordat we nee roepen? Wie heeft wat te bieden? 8. Is er onderzoek over de overlap van bezoekers tussen de cult.instellingen DH en R'dam?
Overleg
Meer bekendheid met elkaar en de wil om samen te werken om meer naamsbekendheid en bereik op te bouwen.
geld
onderlinge informatie uitwisseling.
Regelmatig overleg□
Tja. Dat hangt nogal af van welke samenwerking je bedoelt
Ik ken hiervoor de specifieke situaties te weinig. Het is te gemakkelijk om te zeggen dat zalengezelschappen (theater, muziek) wel beide steden kunnen bedienen, maar dan moet je inzicht hebben in de huidige programmering, in de bezetting van de zalen etc. We moeten ook niet vergeten dat de samenwerking Den Haag - Rotterdam een politiek construct is; de behoefte eraan is niet vanzelf bij de instellingen opgekomen. In deze tijd betekent dat toch voornamelijk kijken naar kostenefficiency; en dat vraagt om cijfers eninzicht.
Duidelijk beleidskeuzes van de betrokken gemeentebesturen. Beleidsvorming in dialoog met het veld.
Kennisuitwisseling/inventarisatie (overzicht/doublures/gaten in aanbod), speerpunten/thema's afstemmen (op langere termijn),
Met elkaar in contact komen, elkaar informeren over activiteiten en projectontwikkeling. Uitwisseling ideeën, ervaringen en plannen. Kijken waar men elkaar kan aanvullen
Bestuurlijke wil
Meer kennis te verkrijgen van elkaars programmering en doelstellingen